

Dr. Majone Steketee

**De betekenis en bijdrage van het
welzijnswerk binnen de Brede School
Rotterdam/Delfshaven**

*Een evaluatieonderzoek naar de opbrengsten en
effecten van de activiteiten vanuit het welzijnswerk
binnen de Brede School*

Februari 2005

Inhoud

1	De opzet van het onderzoek	5
1.1	Inleiding	5
1.2	Onderzoeksopzet	6
1.3	Opzet van het verslag	8
2	Rotterdam/Delfshaven en de Brede School	9
2.1	Inleiding	9
2.2	De doelstellingen voor de Brede School activiteiten	10
3	De observaties van de activiteiten	13
3.1	Inleiding	13
3.2	De gradaties in levensrecht leren:	14
3.3	De resultaten van de observaties	15
4	Voorwaarden voor de Brede School activiteiten	31
4.1	Inleiding	31
4.2	De waardering voor de activiteit	31
4.3	Motivatie van de kinderen	32
4.4	Knelpunten	33
5	Conclusie en samenvatting	35
5.1	De onderzoeksvragen	35
5.2	Op welke wijze worden de doelen met betrekking tot levensrecht leren in de activiteiten gerealiseerd?	35
5.3	Worden de gestelde subdoelen gerealiseerd in de activiteiten?	36
5.4	Leidt de inhoudelijke opbouw en begeleiding tot het bereiken van gestelde doelen?	37
5.5	De betrokkenheid van de kinderen en hun waardering	37
5.6	Welke voorwaarden zijn nodig?	38
Bijlage	Respondentenlijst	

1

De opzet van het onderzoek

1.1 Inleiding

In Nederland is de ontwikkeling van de Brede School al enige jaren gaande. Vanaf 1995 is de ontwikkeling van de Brede School ingezet, met als gevolg dat de helft van de gemeenten in Nederland aan het realiseren van een Brede School werkt (Jaarbericht Brede School, 2003). De overheid verwacht van iedere burger in Nederland dat die zijn verantwoordelijkheid voor de samenleving oppakt. Om de rol van actieve burger te kunnen vervullen moeten kinderen over voldoende sociale competenties beschikken. Onderhandelen, belangen afwegen, de gevolgen van je gedrag leren inschatten; het zijn vaardigheden die je niet vanzelf leert. Sociale participatie is te leren door experimenteren, onder begeleiding van ouders of andere volwassenen. Hoe worden kinderen voorbereid op hun rol als toekomstige burgers van deze maatschappij? Een van de middelen die ingezet worden om kinderen te leren maatschappelijk te handelen is de Brede School. Opgroeien is een combinatie van veel meemaken en veel leren. Kinderen leren via allerlei dingen die ze tegenkomen: thuis, op school en in hun vrije tijd. De Brede School versterkt dat. Binnen de Brede School wordt de kinderen de gelegenheid geboden om zich deze vaardigheden eigen te maken door middel van levensechte situaties. Het gaat om deelname aan sociale praktijken waarbij kinderen zinvolle en levensechte rollen kunnen vervullen. Door te participeren in de buurt en mensen uit de buurt te ontmoeten, maken ze kennis met een buurtsamenleving (sociale cohesie). Hierbij worden drie doelen nagestreefd: maatschappelijke participatie; oriëntatie en ontmoeting en specifieke competenties (Van Oenen & Valkestijn, 2003¹). Belangrijk kenmerk van de Brede School is de multidisciplinaire samenwerking. De Brede School streeft ernaar de ontwikkelingsmogelijkheden van kinderen en kinderen in breed verband te organiseren door samen te werken met andere partners. Steeds meer partijen uit verschillende hoeken gaan deel deelnemen aan de Brede School. Een specifieke partner in deze zijn de welzijnsorganisaties. In driekwart van de gemeenten is het welzijnswerk betrokken bij het proces van de Brede School en zij raken ook steeds actiever betrokken bij het aanbieden van een gevarieerd activiteitenaanbod.

Doel van het onderzoek is om na te gaan welke rol de welzijnsorganisaties in het Brede School verband hebben ten aanzien van het vergroten de ontwikkelingsmogelijkheden van kinderen en kinderen.

Het onderzoek maakt deel uit van het project "Brede School: opbouw van duurzame expertise" dat uitgevoerd wordt door het Expertisecentrum Brede School van NIZW Jeugd. Dit project richt zich op evaluatie, verankering en

¹ Oenen, S. van & M. Valkestein (2003). *Welzijn in de Brede School. Partners in levensecht leren*. Utrecht: NIZW.

versterking van de kwaliteit van ontwikkelingsgerichte Brede School activiteiten, met name activiteiten van of in samenwerking met welzijnsprofessionals. Als belangrijke ijkpunten worden gehanteerd: de mate waarin activiteiten bijdragen aan maatschappelijke participatie en oriëntatie, aan sociale contacten via constructieve ontmoetingen in de leefomgeving, en competentieontwikkeling in levens-echte contexten.

Het onderzoek is gefinancierd door de Dienst Stedelijk Onderwijs (DSO) van de gemeente Rotterdam.

1.2 Onderzoeksopzet

Probleemstelling van het onderzoek is: In hoeverre leveren de activiteiten van het welzijnswerk een bijdrage aan de doelstelling van de Brede School te weten het vergroten van de ontwikkelingskansen van kinderen door middel van het bieden van gelegenheid tot levensecht leren?

Doel van het onderzoek is om inzichtelijk te maken wat de bijdrage is van het welzijnswerk aan het vergroten van de ontwikkelingskansen van kinderen in het kader van de Brede School.

Door het NIZW Expertisecentrum Brede School is een theoretisch kader ontwikkeld ten behoeve van de kennisontwikkeling van de inhoud van de Brede School activiteiten (Van Oenen & Valkestijn, 2003). Hiertoe hebben zij drie globale doelstellingen ontwikkeld als basis voor levensecht leren, namelijk maatschappelijke participatie, oriëntatie en ontmoeting, en specifieke competenties in levens-echte situaties.

Maatschappelijke participatie is de meest complete vorm van levensecht leren; waarbij competenties 'al doende' in het maatschappelijk leven worden aangesproken. Het is de kunst, maatschappelijke handelingssituaties te vinden waarin kinderen / jongeren inderdaad zo 'echt' mogelijk kunnen meedraaien, niet alleen voor spek en bonen maar met zinvolle rollen en verantwoordelijkheden (bijvoorbeeld voor een op te leveren dienst of product).

Het hele onderwijs bestaat in principe uit *oriëntatie/ontmoeting*, maar dan door-gaans geabstraheerd; hier gaat het om oriëntatie op zaken of ontmoeting met mensen 'in het echt'. Een manier om je in de samenleving te leren bewegen zonder daar meteen een productieve rol in te hoeven spelen. (Al kan 'ontmoeting' met mensen bijvoorbeeld wel een bijdrage kan leveren aan verbeterde sociale verhoudingen - mits aldus doelgericht opgezet). Hieronder vallen uiteraard alle vormen van schoolexcursies of gasten in de klas, oriënterende stages, beroeps- / praktische sectororiëntatie en aanverwanten. Maar ook interculturele of 'intergenerationele' ontmoetingsprojecten, verkenningen van (elementen in) stad of buurt of natuur, enzovoort.

Specifieke competenties oefenen in min of meer levensechte context: dit komt het meest in de buurt van de 'gewone' onderwijsvorm. Kinderen / jongeren oefenen gericht op deelcompetenties op een specifiek gebied (dat kunnen een specifieke 'vaktechnische' vaardigheid zijn - voor een schoolvak of bijvoorbeeld een aspect van een sport, kunst, techniek en dergelijke; of bijvoorbeeld specifieke training op aspecten van sociale competentie, taal, leren).

Bij levensecht leren gaat het om een leeractiviteit, waarbij de kinderen competent leren handelen in een levensechte situatie. Het gaat daarbij niet primair om het leren van een specifieke vaardigheid, maar het gaat erom om te leren van het 'gewone' leven, in de interacties die mensen met elkaar aangaan. De situatie moet zo levensecht mogelijk zijn en dus aansluiten bij de gewone alledaagse dingen. De

context is dus zeer belangrijk; de ruimte waarin het plaatsvindt, de mensen die erbij betrokken zijn, wat het product het oplevert.

In het onderzoek is aan de hand van het theoretisch kader geëvalueerd wat de bijdrage is van de activiteiten die door het welzijnswerk worden geboden in het kader van de Brede School.

Vraagstelling

- Wat bieden de welzijnsorganisaties in de ontwikkeling van de Brede School op de locatie Rotterdam/Delfshaven?
- In hoeverre wordt de globale doelstelling zoals verwoord voor levensecht leren gerealiseerd in de doelstellingen van de Brede School activiteiten?
- Welke activiteiten worden in het kader van de Brede School verricht om deze doelstellingen te realiseren?

Deze vraagstelling is onderzocht aan de hand van vier deelonderzoeken:

Deelonderzoek 1) Vaststelling van de lokale doelstellingen voor Brede School activiteiten in relatie tot de globale doelen voor levensecht leren

In het eerste deel van het onderzoek is nagegaan wat de lokale doelstellingen zijn voor de Brede School activiteiten in Rotterdam/Delfshaven. Hierbij zijn de doelstellingen vanuit het welzijn, het beleid en het onderwijs geïnventariseerd. Daarna is nagegaan in hoeverre deze doelstellingen zijn onder te brengen bij de globale doelen zoals deze door het NIZW zijn geformuleerd en door de deelnemers van de proeflocaties op de bijeenkomst van 24 september 2003 zijn onderzocht.

Door de onderzoeker van het Verwey-Jonker Instituut zijn er interviews gehouden met de proeflocaties om de doelstellingen per betrokken actor (onderwijs, beleid en welzijn) te inventariseren.

Deelonderzoek 2) Evaluatie van de afzonderlijke activiteiten

In deelonderzoek 2 is nagegaan of de afzonderlijke activiteiten de kinderen ook daadwerkelijk bieden wat beoogd is, zowel op het niveau van de algemene doelen voor levensecht leren als op het niveau van de specifieke doelen die hierbinnen verwoord zijn per activiteit. Hierbij komen de volgende vragen aan de orde:

- Welke subdoelen worden er gesteld per activiteit voor de ontwikkeling van kinderen?
- Op welke wijze tracht men deze subdoelen en de doelen met betrekking tot levensecht leren in de activiteit te realiseren?
- Leidt de inhoudelijke opbouw en begeleiding tot het bereiken van gestelde doelen?

Er zijn 4 activiteiten nader onderzocht aan de hand van verschillende onderzoeksmethoden, zoals participerende observaties, interviews en standaard vragenlijsten.

Deelonderzoek 3) Contextvariabelen

Een belangrijke onderzoeksvraag is welke voorwaarden nodig zijn om te zorgen dat de doelstellingen ook gerealiseerd kunnen worden. Door middel van interviews met betrokken uitvoerders te weten de kinderwerkers zelf, de Brede School coördinatoren en docenten is nagegaan welke voorwaarden voor het realiseren van de doelstelling noodzakelijk zijn en in hoeverre deze gerealiseerd zijn. Deze vragen zijn ook in deelonderzoek 1 aan de orde gekomen in de interviews met de deelgemeente en het welzijnswerk. In de bijlage 1, zijn de namen opgenomen van de geïnterviewde respondenten. Nagegaan is welke factoren beïnvloeden het al

dan niet bereiken van de beoogde (sub)doelen? Wat zijn mogelijke knelpunten in het realiseren van de doelstelling en wat zijn bevorderende factoren.

Deelonderzoek 4) Waardering van de geboden activiteiten

Een belangrijk onderdeel van de procesevaluatie is de waardering van de betrokkenen voor de kwaliteit van het aanbod van de kinderactiviteiten en de uitvoering daarvan. Een belangrijke actor in deze zijn de kinderen zelf. Aan de deelnemende kinderen (n=31) van de activiteiten, die ook geobserveerd zijn, is een vragenlijst voorgelegd om hun waardering voor de activiteit te meten. De ervaren baten van de kinderen is een belangrijke indicator om de resultaten van de Brede School activiteiten zichtbaar te maken.

1.3 Opzet van het verslag

In het volgende hoofdstuk komen de verschillende deelonderzoeken aan de orde. In hoofdstuk 2 worden de doelstellingen besproken van de Brede School zoals die door de verschillende betrokkenen gezien worden. In hoofdstuk drie worden de activiteiten besproken aan de hand van de observaties die gedaan zijn en de beoordeling van de kinderen en de begeleiding van de activiteit. In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de mogelijke knelpunten in het realiseren van de Brede School activiteiten. Wat zijn noodzakelijke voorwaarden voor het realiseren van de Brede School activiteiten. In hoofdstuk 5 komen de conclusies ten aanzien van de onderzoeksvragen aan de orde.

2**Rotterdam/Delfshaven en de Brede School****2.1 Inleiding**

Delfshaven is een kleurrijke deelgemeente met zeven wijken waar zo'n 73.000 mensen wonen en werken. Delfshaven heeft al een lange traditie op het gebied van de Brede School. Als onderwijskansen(zone) gebied is vanuit de deelgemeente de prioriteit gelegd bij de Brede School en de naschoolse opvang. Wat betreft de onderwijskansenzones is Delfshaven een koploper. Vanaf 1999 zijn op wijkniveau alle krachten gebundeld ten aanzien van onderwijsachterstand, Opvoedingsondersteuning (O&O), Voorschoolse Vroegtijdige educatie (VVE) en de Verlengde schooldag (VSD). De verlengde schooldag is één van de vijf prioriteiten van de Onderwijs Kansen Zone Delfshaven. Onder het OKZ-gebied wordt verstaan Spangen, Bospolder, Tussendijken, en Schiemond.

Vanuit het welzijnswerk is DISCK betrokken bij de ontwikkeling van de Brede School activiteiten. DISCK is een brede welzijnsorganisatie die werkzaam is binnen de deelgemeente Delfshaven in Rotterdam. DISCK biedt via haar werkmaatschappijen kinderopvang, peuterspeelzaalwerk en een omvangrijk programma met sociaal cultureel werk. Het sociaal cultureel werk varieert van cursussen tot recreatieve activiteiten en van feestelijke bijeenkomsten tot hulp- en dienstverlening. DISCK vervult een coördinerende rol ten aanzien van het aanbod Brede School activiteiten. Daarnaast biedt DISCK ook zelf een aanbod Brede School activiteiten aan.

Op de verschillende scholen in Delfshaven zijn Brede School coördinatoren aangesteld. Daarnaast is er een wijkcoördinator Brede School werkzaam bij DISCK, die het aanbod van de activiteiten coördineert. De wijkcoördinator bemiddelt tussen het Brede School aanbod en de scholen. Het aanbod wordt bepaald op de bijeenkomsten van de Brede School coördinatoren. Deze komen 6 maal per jaar bijeen, daarin wordt besproken welke behoefte er is. Daarnaast wordt er een behoeftepeiling gedaan onder de kinderen zelf. Dit gebeurt door de school. Bij het aanbod Brede School activiteiten wordt gebruik gemaakt van verschillende vakdocenten, bijvoorbeeld zelfstandige kunstenaars bij kunstprojecten en zelfstandige sportaanbieders zoals taekwondo docenten. Daarnaast is er samenwerking met aanbiedende organisaties zoals Sport & Recreatie, Technica 10 en SKVR, Kidskunst, Scouting Rotterdam en DISCK.

2.2 De doelstellingen voor de Brede School activiteiten

In het kader van het onderzoek is nagegaan wat de lokale doelstellingen zijn voor de Brede School activiteiten. Hierbij zijn de verschillende doelstellingen vanuit het welzijn, het beleid en het onderwijs geïnventariseerd. Hiervoor is gebruik gemaakt van de bijeenkomst met alle betrokken partijen van de Brede School in Rotterdam Delfshaven over de doelstelling van de Brede School. Daarnaast zijn er interviews gehouden met iemand namens de deelgemeente, twee Brede School coördinatoren, de leidinggevende van Jeugd van DISCK en de wijkcoördinator Brede School.

De gemeente

Binnen de aanpak van de onderwijsachterstand is door het Stedelijk Jeugdbeleid een extra impuls gegeven aan de Brede School. Die inzet is wat betreft het primair onderwijs gericht op scholen met een hoog percentage doelgroepenleerlingen. In de afgelopen jaren is vooral geïnvesteerd in een kwantitatieve uitbreiding van het aantal Brede Scholen in het reguliere basisonderwijs. In het primair onderwijs is het Brede School concept erop gericht kinderen in achterstandssituaties optimale mogelijkheden te bieden om zich te ontplooiën. Hoofddoelstelling is de bevordering en verbetering van de maatschappelijke zelfstandigheid van deze kinderen en het bevorderen van hun schoolloopbaan. Subdoelen zijn de verbetering van hun cognitieve en hun maatschappelijke vaardigheden ².

De deelgemeente staat positief tegenover de Brede School. De deelgemeente ziet het vooral als haar taak te faciliteren zodat een aanbod ontwikkeld kan worden. De deelgemeente stelt zich wat op een afstand op, maar wil wel het onderwijs en het welzijnswerk equiperen. Er zijn door de deelgemeenten geen doelen of taakstelling vastgesteld ten aanzien van de Brede School of de naschoolse opvang.

De deelgemeente heeft wel allerlei verwachtingen dat de Brede School een bijdrage kan leveren aan het jeugdbeleid in algemene zin. Bijvoorbeeld ten aanzien van de veiligheid (jeugdcriminaliteit), de sociale cohesie, de CITO -scores en de schoolcarrière van kinderen. Maar dit zijn zeer breed geformuleerde doelen, waarin de Brede School één van de instrumenten is die ingezet wordt. In de stukken van deelgemeente wordt de Brede School vooral genoemd in relatie tot jeugd en kinderen en behoud en verbeteren maatschappelijk participatieperspectief. ³

Doel van het beleid van de deelgemeente wat betreft de Brede School en verlengde schooldag is het 'verbeteren van de schoolloopbaan van kinderen'.

Specifieke doelen zijn:

- Sociale competenties versterken;
- Signaalpunt (welke beleidsafspraken worden er gemaakt met SCW, welke naschoolse activiteiten zijn waardevol voor de kinderen, zodat beter aangestuurd kan worden en gerichte opdrachten gegeven kunnen worden);
- Ouders betrekken bij de Brede School, dit geldt zeker voor Delfshaven. Ouderbetrokkenheid is zeer belangrijk. Kinderen moeten de gelegenheid krijgen om van het aanbod gebruik te maken;
- De doorgaande lijn in de schoolloopbaan van kinderen verbeteren. Brede School en buitenschools leren zouden daarin van betekenis moeten zijn;
- Kwaliteitsbeleid van de school verhogen is een ander doel.

Het onderwijs

Vanuit het onderwijs wordt de Brede School als een uitstekende aanvulling gezien op wat het onderwijs zelf kan bieden. Directrice van een basisschool: "Als ik kijk naar de kinderen dan hebben ze alle kansen en mogelijkheden die je ze kan bieden nodig.

² Rotterdamse Onderwijs Achterstandenplan, 2002-2006. Gemeente Rotterdam Dienst Stedelijk Onderwijs

³ Kiezen voor kansen vergt Keuze voor prioriteiten; Voorjaarnotitie DB Delfshaven (april 2003).

Het liefst zoveel mogelijk, zo breed mogelijk en zo goed mogelijk. De term levensecht leren wordt als zeer goed gekozen ervaren. Ervarend leren is veel meer gekoppeld aan het onderwijs."

Doelstellingen van de Brede School:

- Kansen op succes op school vergroten;
- Inlopen van aanwezige achterstand;
- Taalachterstand (in het bijzonder voor de babbeldoos is deelname op voordracht van de klassenleraar);
- Nuttige vrijetijdsbesteding, hopen dat ze na deelname doorstromen naar de reguliere verenigingen;
- Sociale competentie: Met elkaar leren samenwerken.

Daarnaast zijn er ook specifieke doelen: zoals met de kookcursus, dan leren de kinderen ook met gewichten omgaan. Bij het Kinderpersbureau leren ze vragen stellen, met de computer werken, leren schrijven.

Het welzijnswerk

DISCK organiseert verlengde schooldag activiteiten in de Onderwijs Kansen Zone Delfshaven (en sinds 2004 ook in Het Nieuwe Westen (6) en Oud Mathenesse (2)) op het gebied van kunst, sport & spel, natuur & milieu, wetenschap & techniek en de categorie overig. Als doelstelling wordt genoemd het vergroten van de onderwijskansen van kinderen. Dit willen zij realiseren door in de activiteiten elementen van levensecht leren te integreren. De doelstelling van de activiteiten is daarop gericht. Naast het versterken van de sociale competenties, zijn ook doelen zoals ook ontmoeting en oriëntatie en maatschappelijke participatie in de activiteit ingebouwd.

- Het versterken van sociale competentie is voornaamste doel van de activiteit, naast ontmoeting en oriëntatie en maatschappelijke participatie. In de verlengde schooldag leren kinderen op een speelse manier allerlei vaardigheden. Die kunnen ook in de klas, bij taal en rekenen goed van pas komen, bijvoorbeeld je goed concentreren, zelfstandig werken, naar elkaar luisteren en samenwerken. In de verlengde schooldag zijn de groepen meestal kleiner. Er is meer aandacht voor de kinderen. Vaak zitten kinderen van verschillende leeftijd bij elkaar, zodat ze van elkaar kunnen leren.
- Ontmoeting en oriëntatie.
- Maatschappelijke participatie.
- Na kennismaking met verschillende vormen van vrijetijdsbesteding op school na schooltijd, kunnen kinderen doorstromen naar een club, vereniging of cursus in de buurt.
- Verbeteren schoolloopbanen van kinderen van 4 - 12 jaar.
- Uitgangspunt is dat wanneer kinderen een aantrekkelijke zinvolle vrijetijdsbesteding hebben, hun ontwikkelingskansen worden vergroot.

Hierbij spreekt hen vooral maatschappelijke participatie aan: omdat de vorm van levensecht leren alles in zich heeft. Sommige activiteiten zijn nog in ontwikkeling, anderen zitten al in het basispakket. Kinderpersbureau is een vorm van maatschappelijke participatie. Daarnaast zitten er ook specifieke doelen in zoals samenwerken en communiceren. Er zitten verschillende lagen in per activiteit.

Maar er moet een relatie zijn met een van de drie doelstellingen van levensecht leren. Knelpunt is hoe maak je je doelstelling zo specifiek dat het ook meetbaar is. De activiteiten vinden bij voorkeur in het buurthuis plaats. Coördinator Jeugd:

"Het biedt een verandering van omgeving. Als je iets wilt met maatschappelijke participatie dan moet je om te beginnen kinderen de wijk in te krijgen. Ze prikkelen door gebruik laten maken van de mogelijkheden die er zijn binnen de wijk en voor tieners in de stad. Je moet het publieke domein voor kinderen en ouders ontsluiten. We stimuleren ouders mee te gaan

als begeleider bij uitstapjes en bij een presentatie of expositie elders het publiek te zijn. Zo leren zij ook wat er te koop is in de vrije tijd voor de kinderen. We nemen bijvoorbeeld ook in de vakanties kinderen mee naar bestaande programma's die elders in de stad gebeuren."

De doelstellingen van het welzijnswerk wat betreft de Brede School activiteiten

Op 16 juni 2004 heeft er een bijeenkomst plaatsgevonden met de verschillende betrokken partijen van de Brede School in het gebied Rotterdam Delfshaven (DSO, DISCK, Directrice basisschool, Deelgemeente Delfshaven, wijkcoördinator Brede School, NIZW). Op deze bijeenkomsten hebben alle partijen de doelstelling zoals deze ontwikkeld is door het Expertisecentrum Brede School van het NIZW onderschreven. Er is overeenstemming dat het inhoudelijke kader van het NIZW wordt overgenomen als evaluatiekader.

3

De observaties van de activiteiten

3.1 Inleiding

Doel van de dataverzameling is na te gaan of en op welke wijze de onderzochte Brede School activiteiten gelegenheid bieden tot bepaalde vormen van levensecht leren. Welke competenties worden hierbij geoefend of ontwikkeld? Om dit na te gaan is gebruik gemaakt van verschillende vormen van dataverzameling:

- Voorbereiding op basis van het bestaande materiaal: Voorafgaand aan de observatie van de activiteit is met de kinderwerker nagegaan of de checklist ingevuld is of de doelstelling -zoals in de documentatie beschreven staat- nog steeds klopt. Hierop wordt ook een aantal praktische zaken ingevuld als de groep, aantal deelnemers, aantal bijeenkomsten en dergelijke.
- De observatie van de activiteit: Per bijeenkomst wordt er een observatieformulier ingevuld. Van alle activiteiten zijn bijna alle bijeenkomsten geobserveerd door andere kinderwerkers, de coördinator Brede School, een medewerker van stichting de Meeuw en een CMV-docent van de Hogeschool Rotterdam.
- Nagesprek: Het is mogelijk dat er door de observaties duidelijk wordt dat er een verschil zit tussen doel en planning van de activiteit, versus de reële uitvoering. Het is zinvol om na te gaan in hoeverre doelen (nog niet voldoende) operationeel zijn gesteld; om zodoende een impuls te geven voor verdere methodiekontwikkeling. Daarom wordt aan het eind van de activiteit nagegaan of de beoogde doelen voldoende gerealiseerd zijn en of men tevreden is over de activiteit.
- Interview: Ten behoeve van de verdere ontwikkeling van de Brede School activiteiten is er na afloop van het gehele programma nog een interview gehouden waarbij de focus vooral ligt op wat er goed liep en wat er eventueel verbeterd zou kunnen worden in het programma zelf.

In de evaluatie zal worden nagegaan:

- Welke doelen worden nagestreefd?
- Welke handelingssituaties worden er geboden?
- Welke competenties worden daarbij aangesproken?
- In hoeverre is er sprake van reflectie, eigen inbreng en invloed van de kinderen zelf op de situatie?
- Wat is de rol van de begeleiders?
- Wat is het aard van het product?

Deze vragen zijn ontleend aan de kernbegrippen voor levensecht leren. In de volgende paragraaf worden deze aspecten toegelicht.

3.2 De gradaties in levensecht leren:

Bij levensecht leren gaat het om een leeractiviteit, waarbij het gaat om te leren handelen in een. Het gaat daarbij niet primair om het leren van een specifieke vaardigheid, maar het gaat erom om te leren van het 'gewone' leven, in de interacties die mensen met elkaar aangaan. De situatie moet zo levensecht mogelijk zijn en dus aansluiten bij de gewone alledaagse dingen. De context is dus zeer belangrijk; de ruimte waarin het plaatsvindt, de mensen die erbij betrokken zijn, het product wat het oplevert.

1 Kenmerkend voor levensechte vormen van leren is:

leren in concrete handelingssituaties:

- de deelnemers leren al doende; in gevarieerde rollen en taken;
- wat allerlei competenties van kinderen in samenhang aanspreekt;
- met gelegenheid voor oefening of uitbreiding van bepaalde competentie-aspecten;

met reflectie, eigen inbreng en invloed:

- deelnemers verbinden kennis en ervaringen uit hun eigen leven met de nieuwe leerervaringen, en wisselen ervaringen uit met anderen: de leeractiviteit sluit dus deels aan bij de bekende leefwereld van de kinderen en daagt deels tot het nieuwe ervaringen;
- deelnemers denken na over hoe je (onderdelen van) de activiteit kan aanpakken; bij de voorbereiding, of tijdens de uitvoering, of evaluerend achteraf

2 De mate van levensechtheid is te onderscheiden in drie globale doelen:

Activiteiten kunnen gericht zijn op (zie schema *hierna* voor definitie en voorbeelden):

- gelegenheid tot *maatschappelijke participatie*; waarin allerlei onderdelen van sociale competentie aangesproken worden;
Leerlingen voeren een echte, verantwoordelijke taak uit in de samenleving. Ze doen of produceren iets waar ook anderen iets aan hebben.
Bij uitvoering van de taak worden allerlei competenties in samenhang aangesproken, en blijkt in hoeverre die aanwezig zijn.
- gelegenheid tot *levensechte ontmoeting en oriëntatie*; waarin allerlei onderdelen van sociale competentie aangesproken worden;
Leerlingen maken in levende lijve kennis met mensen, activiteiten, beroepen, leef-, werk- en woonsituaties. Door de levensechte situatie wordt de samenhang tussen allerlei aspecten in die situatie verkend.
Verskil met maatschappelijke participatie: Kinderen produceren een leerresultaat voor zichzelf via oriëntatie en ontmoeting. Het gaat er niet om wat ze aan anderen bieden of hun verantwoordelijkheid daarvoor.
Hierbij worden ook allerlei competenties in samenhang aangesproken, afhankelijk van de situatie in kwestie. Het gaat hier vooral om het vermogen om uit allerlei indrukken een eigen beeld te vormen van het onderwerp, daarover uit te wisselen met anderen, mogelijkheden erin te verkennen.
- gelegenheid tot *oefening van een specifieke competentie*, versterkt door levensechte elementen.
De taak is het verwerven of oefenen van een bepaalde competentie (bijv. op het gebied van taal, techniek, sport, kunst, enz.): levensechte elementen zijn in dit geval middelen om je die beter eigen te maken.

Ook hier gaat het om een leerresultaat/ oefengelegenheid primair voor de kinderen zelf: nu niet als brede oriëntatie, maar om iets specifiek onder de knie te krijgen - een vaardigheid, inzicht, gedragswijze.

De betekenis voor anderen, de samenhang met andere zaken: is geen doel maar wordt er bij gehaald als motivatie om aan die specifieke competentie te werken.

Een activiteit kan op een van deze doelen gericht zijn; of kan meer doelen in zich verenigen.

3 *Praktische criteria voor het onderscheiden van de mate van levensechtheid:*

- *de aard van het product:* is dit primair een leerresultaat voor de kinderen zelf, waaraan zijzelf (zoals een proefwerk, wat een cijfer oplevert wat alleen voor het kind betekenis heeft) of anderen kunnen zien wat ze nu kunnen? (zoals een toneelvoorstelling voor ouders, maar ook mogelijk voor buurtbewoners). Of is er een wederkerige waarde: hebben ook anderen of de omgeving er iets aan? Een voorstelling of film voor anderen maken, iets te koop aanbieden, een stuk in een krant, iets te koop aanbieden, diensten verlenen: in alle gevallen heb je te maken met anderen als publiek, klant enzovoort. Ook hier is de norm zo levensecht mogelijk. Twee pagina's in de bestaande levensechte wijkkrant is beter dan een schoolkrant maken. Optreden in het buurtcentrum is levensechter dan op school (uitsluitend het domein van kinderen).
- *de ruimte:* wordt er geleerd óver een praktijk maar in school of buurthuis? Of op de locatie waar de praktijk zich in het echt afspeelt? Of is het een activiteit die levensecht in een school of buurthuis kan plaatsvinden?
- *betrokken medewerkers:* wordt de activiteit alleen door de groep kinderen en begeleiders uitgevoerd? Of is er medewerking van beroepsbeoefenaars of ervaringsdeskundigen? Of zijn de begeleiders zelf (ook) beroeps/ervaringsdeskundigen in dit onderwerp?
- *de rol van deze medewerkers:* hoe wisselen zij hun kennis en ervaringen uit met de leerlingen? Brengen zij hun bijzondere kennis, ervaringen, beleving, perspectief op de zaak in? Introduceren zij leerlingen in voor hen nieuwe situaties, of bieden ze een nieuwe blik op bekende situaties? Doen / maken ze iets met de leerlingen wat ook belang heeft voor henzelf, in het kader van hun eigen werk/leven?
- *de frequentie en afwisseling van situaties:* voor levensechte oriëntatie, ontmoeting of maatschappelijke participatie; voor het oefenen met specifieke competenties.
- *de invloed van kinderen:* op welke wijze participeren de kinderen in de activiteit. Kunnen zij meebepalen welke onderwerpen er worden besproken, hebben zij een bepaalde exploratievrijheid binnen de vastgestelde taken?

3.3 De resultaten van de observaties

Voor een aantal activiteiten is nagegaan hoe de doelstellingen zich verhouden tot de globale doelen voor levensecht leren. Daarvoor zijn vier activiteiten van DISCK nader onderzocht het betreft: Dierenmanieren, Van Kunst tot Zelfvertrouwen, Kinderpersbureau en Koken met kinderen. In een werkgroep met het NIZW en stichting de Meeuw zijn de activiteiten van K tot Z en Kinderpersbureau beschreven aan de hand van de globale doelstellingen. Dierenmanieren is een nieuwe activiteit die voor het eerst is uitgevoerd. Deze activiteit is gestart op verzoek van de school, omdat de kinderen aangaven iets met dieren te willen. Voor zowel de activiteit Koken met kinderen als Dierenmanieren is de beschrijving en opzet van de activiteit door de medewerkers van DISCK gemaakt met behulp van stichting de Meeuw.

De vier verschillende activiteiten worden in deze paragraaf beschreven. Ten eerste worden de doelstellingen zoals deze van te voren zijn vastgelegd genoemd. Daarna wordt ingegaan op de vraag op welke wijze binnen de activiteit het levensechte leren en doelstellingen gerealiseerd zijn. Alle activiteiten vinden plaats na schooltijd en zijn op vrijwillige basis.

3.3.1 Dierenmanieren

Doelstelling van Dierenmanieren

Hoofddoel: Het inlevend vermogen van de kinderen vergroten. Door het werken met dieren, het kijken naar emoties van de dieren, leren de kinderen zich in te leven in de dieren en kunnen ze die inlevingsvermogen omzetten naar mensen.

Oriëntatie en ontmoeting: Kinderen maken kennis met verschillende dieren en hoe daar mee om te gaan. Ook leren ze emoties herkennen bij dieren. Waarom hebben dieren emoties, of waardoor hebben dieren emoties? Ze gaan zelf op onderzoek uit en proberen achter die vragen te komen. Door zich in te leven in de situatie van dieren en de emoties, wordt het inlevingsvermogen van de kinderen aangesproken en vergroot.

De kinderen delen hun ervaringen met elkaar door middel van een gesprek en/of creatieve uitingen. Hierdoor leren ze open te staan voor de emoties van andere kinderen. Ook nu wordt het inlevingsvermogen vergroot.

Maatschappelijke participatie: Hoewel dit project niet gericht is op maatschappelijke participatie, zal het effect van dit project wel te merken zijn in de maatschappij. Kinderen leren zich beter in te leven in dieren en mensen. En dat heeft betrekking op iedereen in de maatschappij.

Specifieke competenties:

- Kinderen leren met verschillende dieren om te gaan.
- Kinderen leren emoties te interpreteren bij dieren.
- Kinderen leren emoties te interpreteren bij mensen.
- Kinderen leren emoties te accepteren en weten hoe ermee om te gaan.
- Kinderen vergroten hun inlevingsvermogen.

De mate van levensechtheid van de activiteit Dierenmanieren

Aan de activiteit hebben acht kinderen deelgenomen, vijf meisjes en 3 jongens, allen in de leeftijd tussen de 8 en 10 jaar.

De mate van levensechtheid wat betreft de drie globale doelen

De activiteit is vooral gericht op het leren herkennen en invoelen van emoties van dieren en deze te vertalen naar de eigen emoties. Dit heeft vooral betrekking op het ontwikkelen van specifieke competenties.

Het levensechte van deze activiteit zat vooral in de aanwezigheid van een hond tijdens een aantal bijeenkomsten en het bezoek aan de kinderboerderij. Op een aantal bijeenkomsten is een hond aanwezig, waarmee de kinderen mee buiten gaan om te spelen. Bij het bezoek op de kinderboerderij maken de kinderen kennis met de verzorgers van de dieren. Ze mogen ook helpen met het verzorgen van de dieren. Twee kinderen gaan hierop in.

Er hebben geen activiteiten die plaatsgevonden die maatschappelijke participatie betreffen. Er heeft geen presentatie plaatsgevonden aan de ouders van wat de

kinderen gedaan hebben tijdens de activiteit. Het is niet gelukt om de ouders tijdig te bereiken.

Specifieke competentiedoelen

Bij deze activiteit blijkt dat het moeilijk is om een abstracte doel zoals 'het vergroten van het inlevend vermogen van de kinderen' door het werken met dieren om te zetten in concrete handelingssituaties. Zeker als dit in een niet levensechte omgeving gebeurt. Het in kunnen leven van de kinderen in de emoties van dieren wordt dan zeer abstract. In de observaties is het als zodanig ook niet terug te vinden in de competenties waaraan gewerkt is.

Er worden een aantal competenties van de kinderen tijdens de bijeenkomsten aangesproken. Het gaat met name om de communicatie vaardigheden en het leren samenwerken. Wat betreft de communicatieve vaardigheden betreft dit het naar elkaar leren luisteren, de hond commando's geven, de kinderen brengen onder woorden hoe hun fantasiedier zich voelt (en daarmee hoe ze zichzelf voelen aldus de begeleidster).

Wat betreft het samenwerken komt dit aan de orde als ze gezamenlijke activiteiten gaan doen: het poppenkastverhaal moet samen bedacht worden en gespeeld worden, de kinderen gaan een gezamenlijk schilderij en een toneelstukje maken. Het is eveneens gelukt om de kinderen na te laten denken over bepaalde karaktereigenschappen van zichzelf.

Daarnaast hebben de kinderen een aantal technische vaardigheden opgedaan zoals tekenen, verven, en schminken.

Reflecties op het handelen

De kinderen leren door verschillende rollen op zich te nemen. Ze leren al doende in gevarieerde rollen en taken allerlei sociale vaardigheden. De verschillende handelingssituaties die aangeboden worden, zijn vooral het praktisch oefenen en uitproberen. Hierbij worden verschillende vormen gehanteerd zoals spel, kringgesprek, individueel gesprek, toneelstuk, het maken van een collage, schilderij of tekening, poppenkast spelen en voorlezen.

De begeleiders beginnen elke week met een kringgesprek waarin wordt besproken wat er de vorige keer is gedaan en wat ze deze bijeenkomst gaan doen. Het lukt echter niet elke keer om hiermee te beginnen omdat de kinderen erg druk zijn, dat geldt hetzelfde voor de afsluiting.

De ervaringen van de kinderen worden zoveel mogelijk als uitgangspunt genomen voor het praktisch oefenen. De kinderen brengen hun eigen ervaringen in tijdens het toneelspel. Een meisje schrijft bij de collage dat ze bang voor honden is.

Praktische criteria voor het onderscheiden van de mate van levensechtheid:

- *De aard van het product:* De kinderen maken verschillende producten zoals een collage, krijttekening, brief voor de ouders 'dat ze naar de kinderboerderij gaan' en een schilderij. Toneelstukje en gemaakte producten worden aan de andere kinderen getoond en gepresenteerd.
- *De ruimte:* De activiteit speelt zich af op het buurthuis, na schooltijd.
- *De middelen:* Het levensechte in deze activiteit is vooral de aanwezigheid van een echte hond. De kinderen vinden het leuk om met de hond te spelen. Er is een meisje dat voordat de hond kwam aangaf bang voor honden te zijn. Als de tweede keer dat de hond aanwezig is gaat ze de hond steeds meer opzoeken. Een ander levensecht middel is de kinderboerderij, waar de kinderen een speurtocht doen en zelf de dieren mogen verzorgen

- *Betrokken medewerkers:* De activiteit wordt door een kinderwerkster en een derde jaars sociaal cultureel werk stagiair uitgevoerd.
- *De rol van deze medewerkers:* De rol van begeleiding is vooral uitnodigend naar de kinderen om hun eigen ervaringen en mening in te brengen. Ze letten daarnaast op het groepsproces, corrigeren de kinderen als ze niet naar elkaar luisteren. Ze betrekken de kinderen die niet mee doen in het proces door gerichte vragen aan hen te stellen. Daarnaast stimuleren ze de inbreng van de kinderen door middel van vragenderwijs allerlei antwoorden uit te lokken. Ze vragen naar de mening en de gevoelens van de kinderen. De begeleiding biedt de ruimte voor het spontaan toneelspelen van de kinderen. Ze laten de kinderen zoveel mogelijk zelf doen. De kinderwerkster richt zich vooral op de inleiding, en is meer instrueren en sturend. De stagiair is vooral gericht op het stimuleren van het zelf ontdekken, doen van spelletjes, en helpen om de opdrachten uit te voeren.
Commentaar van de observator is dat er mogelijk meer doorgevraagd zou kunnen worden als de kinderen bezig zijn met onderwerp of als ze de kinderboerderij bezoeken.
- *De invloed van kinderen:* De kinderwerkster vraagt elke bijeenkomst wat de kinderen willen doen. Als het past en haalbaar is, wordt hiervoor ruimte gemaakt, zoals het toneelstukje, wat de jongens zelf bedacht hebben of een spel wat de kinderen willen doen. Binnen het programma zijn een aantal activiteiten vastgelegd zoals het maken een collage of een krijttekening. Binnen deze taken kunnen de kinderen zelf bepalen hoe en wat ze gaan doen. Ook worden initiatieven die door de kinderen aangedragen worden gehonoreerd. Als een kind voorstelt om een spelletje aan het eind te doen, wat op zich niets met het thema te maken heeft, wordt het toch gedaan. Ook als kinderen spontaan een poppenkastspel maken wordt het opgevoerd voor de andere kinderen. Op de bijeenkomst op de kinderboerderij zijn de kinderen vrij om zelf de boel te verkennen.
- *De frequentie en afwisseling van situaties:* In de opbouw van het programma zitten een aantal keren bepaalde herhalingen waaraan tevens een vervolgstap is gekoppeld.

Evaluatie van de activiteit door de kinderwerkster

De kinderwerkster is tevreden over de bijeenkomsten. De doelen zijn voldoende gerealiseerd. Ze ervaart het als heel positief dat de kinderen allerlei eigen initiatieven ontplooiën zoals zelf een poppenkastvoorstelling maken. De kinderen luisteren goed naar elkaar en laten elkaar uitpraten. Er wordt goed samengewerkt en gecommuniceerd. Daarnaast zijn de kinderen betrokken op elkaar, wat ze als zeer positief waardeert. Kinderwerkster: "Ik ben tevreden over de activiteit, daar de kinderen na acht bijeenkomsten al beter met elkaar omgaan op een wat socialere manier. Maar het is een klein begin."

Een duidelijk uitgangspunt is dat de activiteit na schooltijd is, waardoor de kinderwerkster de activiteit niet teveel wil structureren. Het is een vrijetijdsbesteding en moet dus ook leuk zijn. De kinderwerkster: "De kinderen zeggen vaak, ik wil niets leren, ik zit niet op school." Dit geeft wel een spanningsveld, omdat de begeleiding enerzijds een activiteit wil bieden die leuk is en aansluit bij de stemming en de behoefte van de kinderen, maar anderzijds ook de kinderen op 'speelse' manier wat willen leren. Met name de jongens zijn erg druk en moeten hun energie kwijt. Daarop wordt door de begeleiding ingespeeld door met de

kinderen een spel te spelen waarin ze hun energie kwijt kunnen. De aanwezigheid van de hond biedt de mogelijkheid om toch met het onderwerp bezig te doen en tegelijkertijd buiten te kunnen ravotten met de hond.

Voor de volgende keer zou de kinderwerkster iets meer willen doen met echte dieren.

Evaluatie van de kinderen

Voor de activiteit Dierenmanieren hebben zeven kinderen individueel een vragenlijst ingevuld. Aan de kinderen is gevraagd hoe ze het meedoen vonden. Alle kinderen vonden het heel leuk om aan de activiteit deel te nemen. Niemand vond de activiteit niet leuk. Op de vraag wat ze het leukste vonden om te doen, noemen alle kinderen het bezoek aan de kinderboerderij of met de hond spelen. "De geitjes aaien en de varkensstal vegen, de hamster aaien en de paarden voeren." Minder leuk zijn de activiteiten binnen zoals het limonade drinken, het voorlezen, of het verven.

Er is ook gevraagd aan de kinderen waarom ze meedoen aan de activiteit. Voor de meeste kinderen is gezelligheid een reden om deel te nemen (6). Een kind geeft aan dat dit voor hem geen reden is om mee te doen. Bijna alle kinderen hebben mee gedaan om er iets van te leren, maar twee kinderen geven aan dat dit voor hen geen reden was.

De kinderen hebben allemaal wel iets geleerd. Wat is heel divers. Alle kinderen (7) geven aan dat ze iets geleerd hebben over dieren, wat ze eten en hoe je met ze moet omgaan. "Wat de dieren eten en wat de sterrenbeeld van dieren is." "Hoe je met honden om moet gaan." Een kind refereert naar de doelstelling van de activiteit het leren herkennen van emoties van dieren: "Dat je dieren van binnenuit kan zien." Tot slot is aan de kinderen gevraagd hoe ze het vinden om met dieren bezig te zijn. Alle kinderen op twee meisje na vinden het leuk om hiermee bezig te zijn.

Conclusie ten aanzien van de mate van levensechtheid van Dierenmanieren

Deze activiteit is voor de eerste keer uitgevoerd en was in die zin vooral een try-out In de activiteit is duidelijk gewerkt aan de doelstelling van de activiteit. De doelstelling van deze activiteit is echter zeer abstract. Doelen zoals het invoelen en inleven van emoties van dieren en mensen zijn zeer moeilijk in concrete handelingen om te zetten. Mogelijk zou de doelstelling wat meer concreter moeten worden. Bijvoorbeeld meer gericht zijn op de emoties die dieren bij de kinderen zelf oproepen, zoals de angst voor de eend op de kinderboerderij, of de angst voor de hond. Daarnaast blijkt dat de kinderen allerlei vaardigheden oefenen als hen verschillende handelingssituaties aangeboden worden.

Met name de levensechte onderdelen van de activiteit de hond en het bezoek aan de kinderboerderij worden door de kinderen gewaardeerd. De activiteit kan meer mogelijkheden bieden om buiten het buurthuis iets te doen met dieren. Hiervoor zijn verschillende mogelijkheden. Daarnaast hadden de medewerkers van de kinderboerderij een meer actieve rol kunnen vervullen, bijvoorbeeld iets vertellen over de dieren of vragen beantwoorden van de kinderen.

3.3.2 Van Kunst tot Zelfvertrouwen

Gestelde doelen

Hoofddoel: Het zelfvertrouwen van de kinderen vergroten. Dit wordt bereikt door middel van kunst. Daarbij worden de kinderen gestimuleerd om hun fantasie te gebruiken en zich op allerlei manieren te uiten.

Oriëntatie en ontmoeting: De kinderen maken kennis met verschillende vormen van kunst, materialen en gebruiken deze. Elke week komt er een andere kunstvorm naar voren, maar ook wordt er elke week op een andere manier gewerkt aan het zelfvertrouwen vergroten. De

ene week moeten ze zich mondeling uiten in een kleine groep, de andere week wordt er een beroep gedaan op hun fantasie, deze durven uiten in een grotere groep, durven tekenen waar iedereen bij is, durven optrede, etc. Zo leren ze niet alleen verschillende kunstvormen en materialen kennen maar ook zichzelf. Misschien doen ze wel dingen waarvan ze nooit wisten dat ze het konden/leuk vonden.

Maatschappelijk participatie: Dit project is gericht op het kind zelf, het vergroten van het zelfvertrouwen. En is dus niet gericht op maatschappelijke participatie.

Specifieke competenties

- *Kinderen durven hun mening te uiten*
- *Kinderen durven hun fantasie te uiten*
- *Kinderen durven zich expressief te uiten in kleine en grote groepen.*
- *Kinderen leren werken met verschillende materialen.*
- *Kinderen leren theater maken.*
- *Kinderen leren vertellen.*
- *Kinderen zien in dat ze al heel veel kunnen en door steeds meer te durven zal hun zelfvertrouwen vergroten.*

De mate van levensechtheid van Kunst tot Zelfvertrouwen

De activiteit vindt plaats in het buurthuis. De bijeenkomst duurt anderhalf uur en is er een vakkracht aanwezig en een stagiaire. De activiteit is bedoeld voor kinderen tussen de 9 en 10 jaar. Het aantal kinderen varieert van 6 tot 11 kinderen.

De mate van levensechtheid wat betreft de drie globale doelen

Het doel van de bijeenkomst is vooral het zelfvertrouwen te vergroten door middel van kunst. De kinderen gaan in de activiteit hiermee aan de slag door zelf daadwerkelijk kunst te maken. De kinderen gaan schilderen, toneelspelen, improviseren en maken een pop.

Voor het maken een toneelvoorstelling die ook daadwerkelijk opgevoerd wordt voor de ouders is een vakkracht uitgenodigd van theater Fermus, namelijk de regisseuse. Zij oefent een aantal keren met de kinderen het toneelstuk. De regisseuse leert de kinderen op een levensechte wijze hoe je moet toneelspelen en waar je dan op moet letten.

In het verhaal-vertel-spel is de basis gelegd voor het toneelstuk. De kinderen hebben in bijeenkomst 3 een pop gemaakt van een afwasborstel. De pop symboliseert wat de kinderen later willen worden. In bijeenkomst 4 vertellen de kinderen het verhaal bij de pop die zij gemaakt hebben. Dit vormt de verhaallijn voor het toneelstuk. De kinderen voeren het toneelstuk op in Villa Zebra een echt theater voor de ouders en belangstellenden.

Het project is niet gericht op maatschappelijke participatie. Maar de kinderen wordt wel de gelegenheid geboden tot levensechte ontmoeting en oriëntatie.

Specifieke competentiedoelen

Men kan concluderen dat de doelstelling wat betreft de specifieke competenties geslaagd is. De kinderen zijn bezig geweest met hun fantasie te gebruiken tijdens het verven, bedenken van een rollenspel, het maken van de poppetjes en het verhaal-vertel-spel.

Het durven uiten van hun mening is in meerdere bijeenkomsten aan de orde geweest. Tijdens het vertellen in de groep over je fantasie, maar ook tijdens het toneelspel als de kinderen elkaar opbouwende kritiek geven. Observatie: *De vakkracht nodigt de kinderen actief uit om aan te geven wat hij/ zij vindt dat er goed gaat*

en wat nog verbeterd kan worden. De kinderen die aan de kant zitten en even niet meespelen geven suggesties. In het begin moeten de kinderen lachen als ze elkaar kritiek geven, maar dat wordt later beter.

De kinderen zijn door middel van het toneelspelen bezig geweest met zich expressief te uiten in kleine en grote groepen. Eerst hebben ze hun rol voor zichzelf geoefend, daarna aan elkaar laten zien en tenslotte hebben ze in het echt opgetreden voor de ouders.

Een ander aspect wat door de observator gescoord is, is het samenwerken en de communicatie. De kinderen vertellen over hun fantasie in de kring. Tijdens het toneelspelen moeten ze naar elkaar luisteren, en anticiperen op wat een ander met zijn rol doet.

Tenslotte hebben de kinderen ook iets geleerd over toneelspelen. Begrippen als rekwisiet of regisseur zijn gebruikt. Tevens hebben de kinderen spelenderwijs inhoudelijke kennis over het toneelspelen en improviseren opgedaan.

Reflecties op het handelen

De opbouw van het programma bestaat uit verschillende onderdelen en activiteiten waardoor de leerlingen in verschillen rollen worden aangesproken. In het begin gaan de kinderen zelf aan de gang met verschillende kunstvormen zoals tekenen, verven, rollenspel en het maken van een pop. Daarna ligt de nadruk op het toneelspelen, maar maken de kinderen zelf ook de rekwisieten. Door het gezamenlijk maken van een schilderij of een verhaal, zijn de kinderen bezig met samenwerken en overleggen.

Wat betreft het verbinden van de kennis en ervaringen uit hun eigen leven met de nieuwe leerervaringen en het uitwisselen van ervaringen, zou er meer uit de activiteit te halen zijn. Er is geen relatie met wat ze geleerd hebben of terugkoppeling naar de vorige bijeenkomst. Met het toneelspelen worden de kinderen wel gedwongen om naar elkaar te luisteren en op elkaar in te spelen.

Praktische criteria voor het onderscheiden van de mate van levensechtheid:

- *De aard van het product:* Bij de laatste bijeenkomst presenteren de leerlingen aan de ouders wat zij gedaan hebben. Daarnaast hebben de kinderen tekeningen, poppetje, een verhaal, en de rekwisieten gemaakt.
- *De ruimte:* De activiteit speelt zich af in het buurthuis. Het toneelstuk wordt opgevoerd in Villa Zebra.
- *De middelen:* De middelen die gebruikt zijn, worden door de kinderen zelf gemaakt. Zoals de kostuums voor het toneel, het verhaal voor het toneelspel, de pop die hun toekomstverwachting uitbeeldt.
- *Betrokken medewerkers:* In het begin zijn niet alle begeleiders aanwezig, maar vanaf de derde keer zijn er telkens een kinderwerkster, een stagiaire en twee assistenten aanwezig. Een aantal keren is er ook een vakkracht aanwezig. Dit is een echte regisseuse die de kinderen leert om toneel te spelen.
- *Rol van de begeleiders:* Uit de observaties blijkt dat het enthousiasme waarmee de begeleiding voor de groep stonden, heel stimulerend werkt. Er ontstaat een open en leuke sfeer. Als er sprake van wisseling van de begeleiders, de tweede keer staat een andere begeleider voor de groep, loopt het minder. Hij mist informatie over de kinderen en de activiteit, waardoor de leerdoelen niet helemaal uit de verf komen.

De vakkracht van het theater geeft vragenderwijs allerlei informatie over toneelspelen. Ze daagt de kinderen telkens uit om mee te denken. Zo denkt ze hardop na over de problemen die ze tijdens het toneelspel tegenkomt, wat maakt dat de kinderen met ideeën komen hoe ze dat kan oplossen. De overige aanwezigen zijn vooral corrigerend naar de kinderen. Bijvoorbeeld dat ze moeten luisteren en op het spel van de andere kinderen moeten letten. Observatie: *De kinderen lezen het stuk door, en spelen eerst hun eigen rol voor en daarna met elkaar. Vragenderwijs geeft de vakkracht allerlei aanwijzingen en informatie waar je op moet letten gedurende het toneelspelen. De kinderen weten bijvoorbeeld niet dat ze niet met hun rug naar publiek moeten gaan staan. Ze krijgen ook andere aanwijzingen zoals duidelijk praten, niet meteen gaan giechelen. De kinderen weten wel wat een regisseur is.*

Niet alle begeleiders zijn vertrouwd met het zelfontdekkend leren en nemen te snel het initiatief als het niet helemaal lukt zoals met het maken van de kostuums. De kinderen hebben duidelijk een opstapje nodig als het gaat om hun fantasie te gebruiken. De kinderwerkster heeft daarin een stimulerende rol. Observatie: *De kinderen knippen de stof op maat en met nietmachines wordt het aan elkaar gemaakt. De kinderen moeten zelf iets bedenken wat simpel om te maken is, maar wel bij hun rol past. De kinderen vinden het een lastige opdracht, als de begeleidster een suggestie geeft kunnen ze er wel mee uit de voeten. Alle kinderen bedenken uiteindelijk een rekwisiet.*

- *De invloed van de kinderen:* Wat betreft de invloed van de kinderen is deze vooral explorerend binnen het vaststaande programma. De kinderen hebben wel invloed op het onderwerp van de tekening of het rollenspel. De kinderen bepalen zelf bijvoorbeeld hoe de pop eruit komt te zien en maken zelf het verhaal. Deze verhaallijn is later omgezet naar een script voor een toneelstuk door de vakkracht.
De kinderen mogen zelf bedenken hoe hun kostuum er komt uit te zien, sommigen vinden dit moeilijk. De verhaallijn van het toneelstuk ligt vast, dus daarop hebben de kinderen geen invloed meer op. De kinderen krijgen wel een actieve rol in het meedenken hoe de rol beter gespeeld kan worden. Ze geven aan elkaar suggesties wat goed gaat en wat verbeterd kan worden.

Evaluatie van de activiteiten door de kinderwerkster

De begeleiders zijn tevreden over hoe de activiteit is uitgevoerd. De doelstellingen zijn gerealiseerd en de kinderen hebben enthousiast meegedaan. Toch is er nog wat te verbeteren volgens hen. Het aantal kinderen en de begeleiders wisselen nogal eens. De ene keer zijn er 6 kinderen en de andere keer 11. Omdat het programma een bepaalde opbouw heeft is het handig om met een vaste groep te werken.

De begeleiding zou de kinderen iets meer de vrijheid moeten geven om zelf te experimenteren met het materiaal. Suggestie van de observator: "Laat de kinderen meer zelf de verantwoordelijkheid nemen, laat ze zelf aan de gang gaan met papier knippen en plakken. Dan kun je als begeleider zien wie het initiatief neemt en wie niet durft."

Er had meer in het programma gezeten als er meer tijd besteed had kunnen worden aan de voorbereiding. Nu is niet altijd het doel duidelijk van de bijeenkomst. Er is bijvoorbeeld duidelijk een mogelijkheid blijven liggen doordat de vakkracht de verhaallijn voor het toneelstuk zelf heeft vastgesteld, terwijl het materiaal er lag van de kinderen zelf. "Het verhaal is nog niet van de kinderen geworden. Dit ligt aan de communicatie tussen de vakkracht en de begeleidster. Ze

is niet tijdig op de hoogte gebracht. Zij heeft de losse onderdelen tot een logisch geheel gemaakt.”

Vervelende bijkomstigheid is dat er kinderen na afloop dingen jatten uit een kast op de gang. Twee jongens wordt hierop apart gesproken door de assistente. Zij worden hierop aangesproken. De jongens beloven beterschap.

Een meisje is niet gekomen, omdat ze van haar moeder niet door het donker alleen naar huis mag. De begeleidster heeft aangeboden dat zij het meisje wel thuis brengt, maar de moeder ging daarmee niet akkoord. Er wordt vanuit school contact opgenomen met de moeder.

Evaluatie van de kinderen

Aan elf kinderen is gevraagd wat zij vonden van de activiteit van Kunst tot Zelfvertrouwen. Hiervoor hebben alle kinderen individueel een vragenlijst ingevuld. Aan de kinderen is gevraagd hoe ze het meedoen aan ‘Van Kunst tot Zelfvertrouwen’ vonden. Zeven kinderen vonden het heel leuk om aan deze activiteit deel te nemen. Vijf kinderen vinden het ‘gewoon’. Niemand vond de activiteit niet leuk. Op de vraag wat ze het leukste vonden om te doen, noemen alle kinderen het toneelspelen. Daarnaast wordt het zelf maken van de kostuums en het poppetje genoemd. Vier kinderen vinden alles leuk en weten niets te verzinnen wat ze niet leuk vinden. Sommige kinderen vinden een bepaalde scène in het toneelstuk niet leuk. “Dat de prins op de zuster verliefd was, maar nu is het veranderd.” Of juist het leukste om te doen: “Vechten met de wolf en dan doen alsof ik mijn handen gebroken heb.” Het verven en elkaar natekenen vonden drie kinderen minder leuk om te doen. Een kind noemt de kennismakingspelletjes en een kind vindt het vervelend dat iedereen door elkaar praat.

Er is ook gevraagd aan de kinderen waarom ze meedoen aan de activiteit. Voor de meeste kinderen is gezelligheid een reden om deel te nemen (8). Drie kinderen geven aan dat dit voor hen geen reden is om mee te doen. Bijna alle kinderen hebben mee gedaan met Van Kunst tot Zelfvertrouwen om er iets van te leren, maar twee jongens geven aan dat dit voor hen geen reden was en ook niets geleerd hebben. De kinderen hebben allemaal wel iets geleerd. Wat ze geleerd hebben is heel divers. Een aantal kinderen (6) geven aan dat ze iets geleerd hebben over toneel, het toneelspelen en het maken van kostuums. “De regels van toneel.” Een aantal kinderen (3) geven aan dat ze bepaalde vaardigheden hebben geleerd zoals zelfvertrouwen hebben, geleerd hebben om te praten in de groep, of het uitbreiden van hun fantasie.

Tot slot is aan de kinderen gevraagd of hoe ze het vinden om met kunst bezig te zijn. Alle kinderen op twee na vinden het leuk om hiermee bezig te zijn. Maar een jongen vindt het niet leuk, de ander gewoon.

Conclusie wat betreft de mate van levensecht leren in de activiteit

Wat betreft de doelstelling van deze activiteit kan men concluderen dat de kinderen zich georiënteerd hebben op kunst, de materialen en het gebruik ervan. Ze hebben verschillende kunstvormen gemaakt, waarbij voor het toneelstuk een echte regisseuse is ingehuurd. Ook het optreden voor ouders en belangstellenden in een echt theater is een vorm die kinderen zelf heel leuk vinden.

Wat betreft het doel ‘het zelfvertrouwen van kinderen vergroten’, kan men constateren dat dit in de observaties niet genoemd is als een specifieke competentie waaraan gewerkt is. Wel is er indirect aan gewerkt doordat de kinderen leren zich

te uiten in een groep door middel van kunst. Opvallend is dat een van de kinderen zelf aangeeft dat zij meer zelfvertrouwen heeft gekregen. Ook hier worden in de observaties allerlei vaardigheden genoemd waaraan de kinderen in de activiteit mee bezig zijn geweest, zoals samenwerken (anticiperen bij het improviseren op wat de andere doet), communicatieve vaardigheden (het leren kritiek geven op elkaars spel), het gebruiken van je fantasie en dat presenteren in de kring.

3.3.3 Kinderpersbureau

Doelstelling

Hoofddoel: Kinderen kunnen invloed uitoefenen op de wijk door het schrijven van een artikel in de krant. Het onderwerp waarover ze schrijven is door de kinderen gezamenlijk gekozen. Hun invloed kan mogelijk leiden tot verandering in de wijk.

Maatschappelijke participatie: Kinderen worden zich bewust van hun eigen leefomgeving en de ontwikkeling in de maatschappij. Kinderen worden zich bewust dat zij een onderdeel zijn van die leefomgeving en de maatschappij, en er ook invloed op kunnen hebben. Ze ontdekken wat er in de wijk aanwezig is en wat ze missen of zouden willen veranderen. Vervolgens gaan ze bekijken wat hun invloed daarin zou kunnen zijn en hoe ze dat willen aanpakken om die verandering tot stand te brengen. Door de inbreng van de kinderen / de participatie van de kinderen zal de wijk een positieve verandering ondergaan.

De kinderen interviewen vreemden op straat en publiceren een stukje in de krant over het gekozen onderwerp, waarmee zij een verandering teweeg willen brengen. De kinderen zijn niet alleen zelf bezig met hun leefomgeving, maar delen dat met de gehele wijk door middel van de plaatselijke krant, waardoor ook anderen aan het denken worden gezet over de wijk.

Oriëntatie en ontmoeting: Kinderen gaan zich oriënteren op de wijk en ontmoeten mensen uit de wijk op verschillende niveaus. Ze interviewen mensen op straat, maar gaan ook professionals opzoeken die met het onderwerp te maken hebben.

Specifieke competenties:

- *Kinderen leren om in kleine en grotere groepen samen te werken.*
- *Kinderen leren wat samenwerking inhoudt en wat ze ermee kunnen bereiken.*
- *Kinderen leren op een juiste manier te communiceren met elkaar.*
- *Kinderen leren op een juiste manier te communiceren met vreemde mensen, onder andere door interviews te houden.*
- *Kinderen leren een artikel te schrijven.*

De mate van levensechtheid van Kinderpersbureau

De activiteit Kinderpersbureau is ontwikkeld voor kinderen uit groep 7 en 8. De school heeft echter zelf besloten om een jongere groep, namelijk kinderen tussen de 9 en 10 jaar, aan deze activiteit te laten deelnemen. Er zijn 8 kinderen aanwezig, waarvan 1 meisje. De activiteit vindt plaats op het buurthuis, gedurende anderhalf uur. Er is een kinderwerkster en een TOS-werker aanwezig.

De mate van levensechtheid wat betreft de drie globale doelen

Het product heeft duidelijk een maatschappelijk doel, namelijk het maken van artikelen voor de wijkkrant. Daardoor is de activiteit een vorm van maatschappelijke participatie. Ze voeren een echte verantwoordelijke taak uit, waar anderen in de samenleving ook iets aan hebben. Ze doen niet voor 'spek en bonen' mee, maar leveren een zinvol product. Het is de meest complete vorm van levensecht leren.

De kinderen gaan de straat op, interviewen de buurtbewoners over een onderwerp waardoor zij zich oriënteren op de wijk. Daarnaast interviewen ze ook een deskundige die zij zelf gekozen hebben. Bij deze activiteit was dat een juffrouw op school over haar beroep als gymjuf.

Specifieke competentiedoelen

Naast het oefenen van verschillende rollen zoals interviewer en fotograaf leren de kinderen ook een aantal technische zaken, zoals het houden van een interview, schrijfstijl, en het gebruik van apparatuur (fototoestel en computer).

Door telkens de kinderen keuzen te laten maken, wie willen ze interviewen, het onderwerp en welke vragen er worden gesteld, oefenen de kinderen met argumenteren en elkaar feedback geven. Kinderen leren daardoor hun mening te geven, te formuleren, en naar elkaar te luisteren. Ze leren met elkaar samen te werken en zowel elkaar als anderen (de geïnterviewden) respectvol te benaderen. De samenwerking betreft ook afstemming van taken en plannen. Wie stelt welke vragen en wie bedient de apparatuur?

Reflecties op het handelen

De opbouw van het programma bestaat uit verschillende onderdelen en activiteiten waardoor de leerlingen in verschillende rollen worden aangesproken. In het begin gaan de kinderen zelf aan de gang met verschillende vragen verzinnen. Bij het eerste artikel ligt het onderwerp vast. Het gaat over de Justus van Effenblok, een huizencomplex in de buurt. Voor het tweede artikel bepalen de kinderen wel het onderwerp en wie er geïnterviewd wordt. De kinderen vervullen verschillende levensechte rollen van journalist, fotograaf en opmaker van een artikel (het bepalen van de foto en het onderschrift).

Wat betreft het verbinden van de kennis en ervaringen uit hun eigen leven wordt door de begeleiders heel erg uitgegaan van wat de kinderen al weten.

Praktische criteria voor het onderscheiden van de mate van levensechtheid:

- *De aard van het product:* Het maken van twee artikelen in een wijkkrant. Deze krant wordt bij de laatste bijeenkomst aangeboden aan de ouders.
- *De ruimte:* De activiteit speelt zich af in het buurthuis. De interviews worden in de wijk gehouden.
- *De middelen:* De middelen zijn levensecht die de kinderen gebruiken om een artikel te schrijven, namelijk een pen en papier, opnameapparatuur (memorecorder en een camera) en een computer. De artikelen worden uitgewerkt op het digitale trapveld op internet. Het product is dan ook een levensecht product: twee artikelen in de wijkkrant.
- *Betrokken medewerkers:* De begeleiding wordt geboden door een kinderwerkster en een TOS-medewerker. Verder zijn er een leerkracht en buurtbewoners geïnterviewd.
- *Rol van de begeleiding:* De taken tussen de kinderwerkster en de TOS-medewerker zijn onderling verdeeld. Een van beiden geeft een inleiding. Beiden stimuleren de kinderen om hun mening te geven. Ze proberen een veilige omgeving te creëren. Ze proberen de kinderen zoveel mogelijk te stimuleren om zelf dingen te ontdekken en uit te proberen, door middel van vragen stel-

len begeleiden ze kinderen. Daarnaast is de rol instruerend en toezichhoudend.

- *Involed van de kinderen:* De kinderen bepalen zelf welke regels er gelden tijdens de activiteit. Voor het eerste artikel hebben ze niet het onderwerp bepaald, maar wel de vragen opgesteld. Voor het tweede artikel hebben ze wel bepaald wie ze willen interviewen en waarover. De kinderen verdelen zelf de taken tijdens het interview, wie doet wat. Hetzelfde geldt voor het uitwerken van het interview. De kinderen halen gezamenlijk de kern van de vragen eruit. Ze besluiten onderling wie er op de computer werkt en wie er uitgenodigd wordt als deskundigen.

Evaluatie door de begeleiders

De begeleiders zijn tevreden, de kinderen doen enthousiast mee. Ze tonen veel initiatief. Soms duurt een onderdeel te lang, waardoor de aandacht wat wegglipt, zoals bij het bedenken van de interviewvragen. De begeleiders vinden dat de doelgroep van kinderen uit groep 6 eigenlijk te jong is voor deze activiteit. Het is eigenlijk te moeilijk voor hen om zo'n krantenartikel te schrijven. Het vraagt bepaalde vaardigheden wat betreft taal en omgaan met de apparatuur die eigenlijk te hoog gegrepen is voor deze groep. Dat maakt dat het wat onrustig wordt, en kinderen snel hun aandacht verliezen. Desondanks is de inzet van de kinderen goed.

Evaluatie van de kinderen per activiteit

Voor de activiteit Kinderpersbureau hebben zeven kinderen individueel een vragenlijst ingevuld. Aan de kinderen is gevraagd hoe ze het meedoen vonden. Vijf kinderen vonden het heel leuk om aan de activiteit deel te nemen, twee vonden het 'gewoon'. Niemand vond de activiteit niet leuk. Op de vraag wat ze het leukste vonden om te doen, noemen de kinderen verschillende dingen zoals de straatinterviews, maar ook het interviewen van de juf (de expert), het schrijven op een computer of het fotograferen en het schrijven van de tekst. De kinderen vinden het niet leuk dat de camera niet werkte.

Er is ook gevraagd aan de kinderen waarom ze meedoen aan de activiteit. Voor de meeste kinderen is gezelligheid een reden om deel te nemen (5). Twee kinderen geven aan dat dit voor hen geen reden is om mee te doen. Alle kinderen hebben mee gedaan om er iets van te leren en hebben er ook iets van geleerd. Wat is heel divers. Alle kinderen (7) geven aan dat ze iets geleerd hebben over:

- Foto's maken (6)
- Moeilijke woorden geleerd (2)
- Interviewen (3)
- Brainstormen (4)
- Op de computer werken (1)

Tot slot is aan de kinderen gevraagd of hoe ze het vinden om met het maken van een krant bezig te zijn. Alle kinderen vinden het leuk om hiermee bezig te zijn.

Conclusie wat betreft de mate van levensechtheid van de activiteit

Kinderpersbureau behoort volgens het theoretische kader van het NIZW tot een van de activiteiten die de meest complete vorm van levensecht leren zijn. Het gaat immers om een maatschappelijke activiteit die ook nuttig is voor anderen, namelijk

het maken van artikelen voor een wijkkrant. Doordat de artikelen gaan over dingen die in de wijk spelen, worden de kinderen zich op een andere bewust van hun leefomgeving. Ze komen ook op een andere manier in aanraking met buurtbewoners, doordat ze op straat vreemden interviewen.

Hoewel dit een van de weinige projecten is dat een echt maatschappelijk doel heeft zou de activiteit toch nog meer levensecht kunnen. Een mogelijke aanbeveling is om iemand van de wijkkrant een actieve rol te laten vervullen of een keer de wijkkrant (waar en hoe hij gemaakt wordt) bezoeken, om te zien hoe het er in het echt aan toe gaat.

De kinderen, ook volgens hun eigen zeggen, leren er veel van. Naast technische dingen zoals taal, interviewen, fotograferen en het gebruik van het digitale trapveld, leren de kinderen ook te brainstormen of samen te werken.

Jammer is dat het onderwerp van de straatinterviews al vast lag, waardoor de relatie met het interview van de professional verdwenen is. De activiteit biedt veel mogelijkheden voor de kinderen om zelf de inhoud te mogen bepalen en taken onderling te verdelen.

3.3.4 Koken met kinderen

Doelstelling van de activiteit

Hoofddoel: Binnen een kookactiviteit vergroten de kinderen het vermogen tot samenwerken; communicatief en handelend. De kinderen leren als groep te komen tot een product. Als eindresultaat verzorgen ze een maaltijd aan derden.

Oriëntatie en ontmoeting: Kinderen maken bij deze activiteit tot slot een menu voor derden, bijvoorbeeld voor hun ouders. De kinderen die hebben deelgenomen aan deze activiteit, kunnen makkelijker de stap maken een menu te bereiden voor onbekenden in een andere setting dan in het buurthuis.

Maatschappelijke participatie: Hoewel dit project niet gericht is op maatschappelijke participatie, zal het effect van dit project wel te merken zijn in de maatschappij. Kinderen leren zich als groep verantwoordelijk te voelen en hun individuele bijdrage hierin te leveren. En dat heeft betrekking op hun algemene functioneren in de maatschappij.

Specifieke competenties:

1. Kinderen leren samen tot een taakstelling te komen a.d.h.v. recepten die verschillen in moeilijkheidsgraad.
2. Kinderen leren knelpunten/problemen te zien en hier gezamenlijk oplossingen voor te bedenken.
3. Kinderen leren hun eigen ideeën in te brengen.
4. Kinderen leren naar elkaar te luisteren.
5. Kinderen leren elkaar complimenten te geven.
6. Kinderen leren gezamenlijk een besluit te nemen t.a.v. de taakstelling.
7. Kinderen leren taken te verdelen.
8. Kinderen leren zich verantwoordelijk te voelen voor hun eigen deeltaken door ze uit te voeren.
9. Kinderen leren elkaar te helpen.
10. Kinderen leren de samenwerking en hun product te evalueren.
11. Kinderen leren elkaar constructief kritiek te geven en deze te ontvangen.

De mate van levensechtheid van Koken met Kinderen

Er nemen acht kinderen deel aan de activiteit. Het gaat om vier meisjes en vier jongens in de leeftijd van 10 tot 11 jaar. De activiteit vindt plaats in het buurthuis na schooltijd.

De mate van levensechtheid wat betreft de drie globale doelen

De middelen in deze activiteit zijn zeer levensecht. De kinderen maken een echte maaltijd in de keuken van het buurthuis, die ze ook zelf opeten met elkaar. Er zijn geen ontmoetingen of oriëntatie onderdelen waarbij externen uitgenodigd zijn. De activiteit is niet gericht op maatschappelijk participatie. Bij de slotbijeenkomst maken de kinderen een menu voor derden, de ouders zijn uitgenodigd. De maaltijd vindt plaats in een restaurant.

Specifieke competentiedoelen

De kinderen leren van een recept een product te maken, een gerecht. Daarbij doen ze allerlei vaardigheden op die te maken hebben met de technische vaardigheden van koken, zoals snijden. Maar de kinderen leren ook een recept goed te lezen. Daarnaast leren de kinderen samen te werken. In het bijzonder bij koken is een taakverdeling en het samenwerken een essentieel onderdeel. Dit verloopt niet vanzelfsprekend. De begeleiding geeft telkens allerlei opdrachten waarbij de kinderen moeten samenwerken, maar de kinderen weten de taken weer zo te verdelen dat ze individueel aan de slag gaan. *Observatie: De kinderwerkster geeft de opdracht om in koppels een pizza te maken. De jongens die een pizza maken nemen elk een half brood en maken elk een pizza. Van samenwerken is geen sprake.*

Daarbij wordt op een bepaald moment een interessant gegeven ingebouwd, het omgaan met macht. Er wordt namelijk een chef-kok aangesteld, die leiding moet geven. Opvallend is echter dat de kinderen die functie neer leggen als er kritiek op is.

Een houdingaspect wat bij het koken expliciet aan de orde komt, is het geven van complimenten en het leren hoe kritiek op elkaar te geven.

Een anders aspect is dat niet alle kinderen hetzelfde niveau hebben als het gaat om sociale competenties. Vooral de meisjes beschikken over sociale vaardigheden zoals samenwerken en taken verdelen dan de jongens, maar de meisjes zouden weer wat meer assertiever kunnen reageren. *Observatie: Tijdens deze bijeenkomst valt op hoe verschillend de kinderen zijn en hoe verschillend ook hun sociale vaardigheden. Wat daarbij ook opvalt is dat kinderen in hun gedrag en handelen als een blad aan de boom omslaan wanneer de groepssamenstelling verandert. Wanneer je aan sociale competenties wilt werken zijn kinderen als Amina en Malika⁴ een onduidelijke factor omdat ze bewust groepsgedrag vertonen, prima in staat zijn samen te werken en taken te delen. Wel zou je met deze dames kunnen kijken hoe ze assertiever kunnen reageren maar lijken er niet mee te zitten.*

Reflexie op handelen

In het nagesprek wordt besproken hoe de bijeenkomst is verlopen. De kinderen krijgen telkens andere rollen binnen de activiteit. In de zesde bijeenkomst wordt een chef-kok aangesteld die verantwoordelijk is voor het proces. Het is opvallend hoe kinderen met macht omgaan. Op het moment dat ze aangesproken worden op hun besluiten, laten ze onmiddellijk hun rol/taak vallen.

⁴ De namen zijn vanwege de anonimiteit gefingeerde namen.

Praktische criteria voor het onderscheiden van de mate van levensechtheid

De aard van het product: Het product, de maaltijden zijn zeer levensecht. Voor de laatste bijeenkomst worden de ouders uitgenodigd. Hiervoor worden uitnodigingen gemaakt en menukaarten.

Levensecht aan de situatie is dat de kinderen een maaltijd voor derden gaan koken. Opgelet moet worden dat koken een middel is om bepaalde sociale competenties te leren zoals samenwerking of het geven van kritiek. Koken is een middel en geen doel. De observator geeft het volgende commentaar: *“Volgende week moet het diner er staan. Dat is de afspraak van de kinderwerkster met de buitenwacht. Ze kan het zich daarom niet meer veroorloven veel energie in het proces te steken. Er moet een product uitkomen. Dat betekent dat er geen acties meer worden ondernomen op communicatie, samenwerking, of complimenten.”*

De ruimte en de middelen: De maaltijden voor de groep worden gekookt in een keuken van het buurthuis aan de hand van bestaande recepten. Door de begeleiders worden de ingrediënten van te voren gekocht. De maaltijd met de ouders vindt plaats in een restaurant.

Betrokken medewerkers: Een welzijnswerkster en een stagiaire. Vanwege ziekte is er eenmaal aan andere welzijnswerker aanwezig en er komt eenmaal een stagiaire een snuffelstage doen.

Rol van de begeleiders: De inleiding wordt door de kinderwerkster gedaan. Zowel de stagiaire als de kinderwerkster stimuleren vooral de kinderen om zelf aan de gang te gaan met het koken. Er is een spanningsveld tussen de kinderen hun gang laten gaan en ingrijpen. In de tweede bijeenkomst gaat het mis met de sla, waardoor hij niet lekker is en weggegooid wordt. De begeleiding vraagt zich af of ze eerder hadden moeten ingrijpen. De observator geeft de suggestie om iets meer vragenderwijs te sturen. Is dit nu wel handig? Wat gebeurt er als je het zo doet?

De docenten van school komen een aantal keren langs, deze vinden het rommelig en gaan instructies en opdrachten geven aan de kinderen. Waarbij ze voorbij gaan aan het doel van de bijeenkomst namelijk de kinderen zelfstandig laten koken. De kinderen vragen echter ook veel structuur. De observator: *Op het moment dat er geen structuur is gaan ze op zoek naar een negatieve structuur die ze waarschijnlijk van de straat wel kennen. Verbazingwekkend is dat een meisje als Malika zich daar niet tegen verzet. Ondanks het feit dat ze niet mee mag doen met de andere kinderen gaat ze toch liever mee in hun gedrag dan zich nog verder buiten de groep geplaatst te weten.*

Rol van de kinderen: de invloed die de kinderen hebben is vooral exploratieruimte binnen de gegeven taken. De structuur van de bijeenkomst ligt vast. De kinderen kiezen samen voor het recept van de volgende bijeenkomst. Ook bepalen de kinderen zelf de groepjes waarin gekookt wordt.

Evaluatie door de begeleiders

De begeleiders zijn niet helemaal tevreden over deze activiteit. Veel aandacht gaat zitten volgens hen in het kookproces. Het kost veel tijd en aandacht om te zorgen dat de kinderen het gerecht kunnen maken en het voorkomen dat niet iedereen voor zichzelf aan de gang gaat. De kinderen vragen veel structuur. De samenwerking is gering, de kinderen trekken een beetje hun eigen plan. Kinderwerkster: *“Je bent geneigd om tevreden te zijn met het verloop van de activiteit omdat het allemaal gezellig en in redelijke harmonie verloopt. Alleen is dat niet het doel”.*

Er is een duidelijk spanningsveld tussen de kinderen zelf te laten ontdekken en het proces te structureren. De kinderen lezen snel de het recept en denken dat ze weten wat ze moeten doen. Iets anders is dat er een duidelijke tijdslijn ontbreekt. De kinderwerkster: *"De kookactiviteiten waren steeds gezellig. De kinderen hadden het naar hun zin, er werd best hard gewerkt en niet een keer is het voorgekomen dat er geen resultaat was."*

Evaluatie van de kinderen per activiteit

Van de kinderen die aan Koken hebben meegedaan, hebben zes kinderen individueel een vragenlijst ingevuld. Aan de kinderen is gevraagd hoe ze het meedoen vonden. De meningen zijn heel gevarieerd. Drie kinderen vonden het heel leuk om aan de activiteit deel te nemen, twee vonden het 'gewoon', en een kind vond de activiteit niet leuk. Op de vraag wat ze het leukste vonden om te doen, noemen alle kinderen het koken, maar vooral toen ze voor de anderen (de ouders) gingen koken. Niet leuk vonden de meeste kinderen hoe ze onderling met elkaar omgingen. *"Kattig doen tegen elkaar"*. *"Bijna alle kinderen deden vervelend."* *"Dat we gingen vechten."* Een kind vond de video niet leuk.

Er is ook gevraagd aan de kinderen waarom ze meedoen aan de activiteit. Voor de meeste kinderen is gezelligheid een reden om deel te nemen (4). Twee kinderen geven aan dat dit voor hen geen reden is om mee te doen. Alle kinderen hebben mee gedaan om er iets van te leren en hebben er ook iets van geleerd, namelijk het koken zelf. Alle kinderen geven aan dat ze koken leuk vinden.

Conclusie ten aanzien van mate van levensechtheid in de activiteit

De middelen die in deze activiteit worden gebruikt zijn zeer levensecht: het klaarmaken van een maaltijd voor elkaar en anderen. Er zitten geen elementen in van ontmoeting of oriëntatie. Mogelijk is het een aanvulling op het programma om dit wel in te plannen. Zo kunnen de kinderen een keer op bezoek gaan in een echte keuken van een restaurant, of een kok uitnodigen om iets te vertellen over eten koken en de kinderen iets te leren.

Hoewel er duidelijk gewerkt wordt aan de "Brede School" doelen zoals samenwerken, betekent dat niet dat dit vlekkeloos verloopt. De begeleiders proberen telkens de opdracht zo te verwoorden dat ze samen moeten werken, maar telkens weten de kinderen er een zelfstandige taak van te maken. Mogelijk helpt het om naar de kinderen het samenwerken ook duidelijk als doel te benoemen. De kinderen hebben nu vooral als doel voor ogen het koken, dat blijkt ook uit hun antwoorden. Daarnaast is er, net als bij de andere activiteiten, een spanningsveld in de wijze van begeleiden, waarin enerzijds kinderen voldoende de ruimte krijgen om zelf te leren en anderzijds die structuur geboden wordt waar de kinderen om vragen.

4

Voorwaarden voor de Brede School activiteiten

4.1 Inleiding

Een belangrijke vraag is welke voorwaarden nodig zijn om te zorgen dat de doelstellingen van de Brede School ook gerealiseerd kunnen worden. Door middel van interviews met de kinderwerkers en de Brede School coördinatoren van de scholen die deze vier activiteiten afnemen, is nagegaan hoe het gesteld is met de inbedding en voorwaarden. In de interviews die gehouden zijn in deelonderzoek 1 zijn de voorwaarden ten aanzien van een Brede School aanbod ook onderwerp van gesprek geweest.

In deze paragraaf worden de resultaten van deze interviews gepresenteerd.

4.2 De waardering voor de activiteit

De respondenten vinden dat het welzijnswerk binnen de Brede School activiteiten een duidelijke meerwaarde heeft. Het biedt kinderen -met name die iets meer nodig hebben- een extra ondersteuning op een andere wijze dan binnen het onderwijs kan. De Brede School heeft duidelijk een meerwaarde in de verbinding tussen binnen school en buiten school en met name wat betreft het element van levensrecht leren. Het is een proces waarin geleidelijk aan steeds meer waardering komt vanuit de leerkrachten voor de Brede School activiteiten. Docent: *"We zien dat het goed is voor kinderen. Het nut wordt steeds meer zichtbaar."*

De Brede School coördinatoren zijn tevreden over de activiteiten. De inhoud van de activiteit sluit voldoende aan bij wat de school zelf aanbiedt. De Brede School coördinatoren zijn ook tevreden over de wijze waarop ze betrokken worden bij de inhoud van de activiteit en de daarbij behorende doelen. Zowel de coördinatoren als de welzijnswerkster willen zoveel mogelijk gezamenlijk de activiteit vorm en inhoud geven. Dit is in de praktijk niet altijd haalbaar, maar wordt wel nagestreefd.

De Brede School coördinatoren merken dat de kinderen enthousiast zijn en op school erover vertellen. De docenten zijn volgens hen ook tevreden over deze specifieke activiteiten. Hoewel het niet hard te maken is, hebben de Brede School coördinatoren wel de indruk dat de kinderen er iets van meekrijgen. Brede School coördinator die zelf ook docent is: *"Bijvoorbeeld bij de activiteit K tot Z merk je dat de kinderen geïnteresseerd hebben met toneel. Dat merk je echt in de klas."*

Van drie projecten wordt expliciet vermeld dat er veel energie wordt gestoken in het contact met de school. De kinderwerksters maken een verslag van elke

bijeenkomst die ze aan de school sturen. Hierin staat wat ze gedaan hebben en waaraan gewerkt is. Dat is met name voor de docent van belang omdat hij zo op de hoogte blijft van de ontwikkeling van de kinderen. Op de andere school vult de kinderwerker een vragenlijst in over de individuele kinderen die hebben deelgenomen. Aan het eind van de activiteit vindt nog een evaluatiegesprek plaats met de Brede School coördinator.

De Brede School coördinatoren hebben de indruk dat de docenten tevreden zijn over de deelname aan de activiteit. De Brede School is echter nog geen breed gedragen onderwerp binnen de scholen. Wat meespeelt, is dat de activiteit buiten schooltijd en buiten de school zich afspeelt. Brede School coördinator: *“Het betekent dat docenten ook moeten investeren. Ze moeten de kinderen wegbrengen en nabespreken. Het komt vaak voor de docenten op het tweede plan.”*

Twee andere Brede School coördinatoren merken ook dat het concept van Brede School nog niet echt leeft onder de docenten: *“Het is moeilijk om duidelijk zichtbare resultaten te bieden. We hebben wel de docenten uitgenodigd om te komen kijken. Maar ze hebben geen tijd. Ze zijn er minder bij betrokken. Alleen de computercursus levert zichtbaar resultaat op dat de docenten in de klas merken. Andersom willen de docenten niet dat hun klas buitengesloten wordt van de activiteiten. Als er voor een bepaalde groep geen activiteit is, dan komen ze wel met de vraag waarom hun groep geen activiteit heeft.”*

4.3 Motivatie van de kinderen

De kinderen nemen deel aan de Brede School activiteiten op basis van vrijwillige deelname. De docenten spelen een belangrijke rol in het stimuleren van de kinderen om aan de activiteit deel te nemen. Voorwaarde is dat het kind zelf wil, maar er zijn kinderen die het iets meer nodig hebben dan anderen. Kinderen die veel op straat rondhangen, een achterstand hebben. Brede School coördinator *“Er is een jongetje met AD/HD die de hele dag op straat rondhangt, omdat zijn oma hem niet aankan. We proberen hem te motiveren om zoveel mogelijk aan activiteiten deel te laten nemen. Docenten dragen kinderen soms aan omdat ze nieuw in de klas zijn, geen vriendjes hebben, geïsoleerd zijn of gepest worden. Het is iets extra's. Het is ook een mogelijkheid voor kinderen die op school niet uitblinken juist iets anders aan te bieden waar ze wel goed in zijn, omdat het andere vaardigheden vraagt.*

Daarnaast spelen de ouders ook een belangrijke rol in het stimuleren van de kinderen om deel te nemen. Tot nu toe is er elk jaar een informatiemarkt georganiseerd waar alle aanbieders hun aanbod presenteerden. Leerkrachten, ouders en leerlingen kunnen voor zichzelf een keuze maken welk aanbod zij willen en dit inbrengen bij de Brede School coördinator. In workshopachtige presentaties wordt er gepresenteerd wat de activiteit inhoudt. Bijvoorbeeld: 'Wat is kunst en wat kan je ermee doen'. Het afgelopen jaar is het niet doorgegaan vanwege de geringe behoefte van de scholen. Wijkcoördinator Brede School *“Scholen gaven aan dat het rendement niet voldoende is. Het aanbod is niet elk jaar compleet anders. Nieuw aanbod komt ook op het overleg van de Brede School coördinatoren aan de orde. Het aanbod is te duur in verhouding tot het aantal kinderen dat ermee bereikt wordt. Het kost veel organisatie om groepjes kinderen en ouders te formeren als afgevaardigden. Er is in het algemeen niet voldoende draagvlak om teamleden de markt te laten bezoeken. Leerlingen kiezen voor zichzelf niet voor de andere leerlingen. Er wordt al binnen de scholen door middel van een jaarlijkse enquête nagegaan welke behoefte er is onder de leerlingen.”*

Zowel de Brede School coördinatoren als de kinderwerksters geven aan dat het nodige aandacht vergt om kinderen te motiveren om deel te nemen. De kinderwerkster houdt een presentatie in de klas. Een Brede School coördinator stelt dat het voor kinderen en hun ouders belangrijk is welk product het oplevert. Informatica en koken zijn populair omdat het tastbare producten oplevert. *“Informatica en*

koken zijn populair. Bij de computerles mag je even op internet en een spelletje doen. Koken levert ook duidelijk producten op. Bij het koken mag je een bakje mee naar huis nemen. Bij de Babbeldoos leren de kinderen beter de taal.” Het Kinderpersbureau levert een artikel op, wat bij de kinderen al snel de associatie van saai en schools geeft. De Brede School coördinator: “Het vergt wat meer van je, om de kinderen duidelijk te maken wat het Kinderpersbureau inhoud.”

Er wordt ook jaarlijks nagegaan wat de wensen zijn van de kinderen voor verschillende activiteiten. Daaruit is zo’n activiteit als Dierenmanieren uit voortgekomen. De leerlingen hadden aangegeven dat ze iets met dieren willen.

4.4 Knelpunten

Door de respondenten worden ook een aantal knelpunten gesignaleerd die meer te maken hebben met de organisatorische voorwaarden van de Brede School in het algemeen. Het betreft de afstemming met andere initiatieven zowel binnen de school als met andere aanbieders van Brede School activiteiten. Onduidelijk is wie de regie voert. In deze paragraaf wordt nader ingegaan op deze gesignaleerde knelpunten.

Afstemming wat betreft het aanbod aan activiteiten in het kader van de Brede School

Een eerste knelpunt is de afstemming met andere initiatieven. Er is een aanbod vanuit het Sociaal Cultureel Werk, vanuit de verlengde schooldag, vakkrachten vanuit het werkveld en TOS. De naschoolse activiteiten wordt nu vanuit verschillende disciplines gegeven en de samenhang is niet gerealiseerd. Vanuit de deelgemeente worden ook allerlei huiswerkbegeleidingsgroepen vanuit de zelfhulporganisaties financieel ondersteund. Bepaalde scholen zoals De Boog hebben ook een eigen aanbod ontwikkeld. De deelgemeente vindt dat er meer samenhang zou moeten komen van al deze verschillende initiatieven.

In Delfshaven zijn ze actief bezig met het bevorderen van sociale competenties en leefstijlprogramma’s binnen het onderwijs zelf. Daarin is duidelijk een overlap met de naschoolse en Brede School activiteiten. Maar daarnaast zijn er ook allerlei initiatieven binnen het onderwijs wat betreft de opvoedingsondersteuning van ouders. Door het maatschappelijke werk worden er allerlei cursussen gegeven aan de ouders (rugzakje, opstapje, opvoeden doe je zo). Vanuit de inburgering gelden worden er ook allerlei activiteiten georganiseerd.

Knelpunt vanuit de deelgemeente is hoe je al deze initiatieven op verschillende wijze kan activeren en het tegelijkertijd aan de ‘vrije markt’ overlaten welke activiteiten ontplooit worden en toch enige samenhang realiseren. De deelgemeente: *Je moet zorgen dat al die kennis en ervaring gebruikt wordt. Knelpunt voor de deelgemeente is enerzijds wil je faciliteren en de invulling aan de praktijk zelf overlaten, maar anderzijds wil je ook grip hebben op de activiteiten die ontstaan.”*

Ontbreken van een regie op het aanbod

Afstemming tussen verschillende activiteiten in aanbod betekent dat iemand de regie moet voeren. De deelgemeente is zelf van mening dat ze meer de regie moeten voeren ten aanzien van de Brede School. Via de wijkcoördinator zouden ze meer sturing moeten krijgen op het aanbod en de doelstelling van de activiteiten. De subsidies zouden meer gekoppeld zijn aan wat welke partijen bieden ten aanzien van de Brede School. *“Het is uitstekend dat naast het SCW ook andere partijen een aanbod bieden.”*

Het welzijnswerk zou meer sturing willen hebben op de inhoud. Nu beschikken de deelgemeente en de scholen over het budget en kunnen daarmee zelf bepalen hoe

zij dat willen inzetten. De scholen bepalen daardoor van welk aanbod gebruik gemaakt wordt. Bij de keuze voor bepaalde activiteiten spelen teveel factoren zoals de financiële kosten en het gemak een rol, terwijl de inhoud en de doelstelling van de Brede School activiteiten deze keuze zouden moeten bepalen. Vanuit het welzijnswerk zouden ze veel meer 'probleemgestuurd' aanbod willen ontwikkelen in samenwerking met het onderwijs. Dat betekent dat de scholen moeten aangeven welke problemen zij ervaren. Wijk coördinator Brede School: *"De perfecte relatie is als de school kan aangeven wat de grootste belemmeringen, problemen van de kinderen zijn en wij kunnen kijken wat wij ermee kunnen doen. Er moet wel een samenwerkingsrelatie zijn, want wat het kind in het welzijnswerk leert, als ze meer zelfredzaam worden dan neemt een kind dat mee in de klas. Afstemming tussen school en welzijn is nodig op dit punt. Als scholen kunnen aangeven welke problemen zij zien met bijvoorbeeld met overgewicht of niet zelfstandig kunnen werken, dan kan het welzijnswerk aan de slag met creatief nadenken hoe ze kinderen kunnen leren om bijvoorbeeld met de vrijheid van zelfstandig werken om te gaan. Zij kunnen andere gelegenheden bieden, handelingsituaties om daarmee te oefenen. Valkuil is wel dat het welzijnswerk niet letterlijk het klassieke schoolse en zo het verlengde van een schooldag mag worden."*

Voorkomen moet worden dat het welzijnswerk opgeslokt wordt in het onderwijs. Het is ook de opdracht van de welzijnswerker op de scholen te sturen c.q. op te voeden in wat zij kunnen met de ontwikkeling van kinderen en levensrecht leren. De vraag wat het onderwijs wil van het welzijnswerk wordt mede bepaald door het wat ze kunnen bieden of wat de verwachtingen zijn van de scholen.

Conclusie en samenvatting

5.1 De onderzoeksvragen

Alle betrokken partijen bij de Brede School in het gebied Rotterdam Delfshaven (DSO, DISCK, Directrice basisschool, Deelgemeente Delfshaven, wijkcoördinator Brede School) onderschrijven de doelstelling van de Brede School zoals deze ontwikkeld is door het Expertisecentrum Brede School van het NIZW. Uitgangspunt daarbij is dat Brede School activiteiten een bijdrage leveren aan meer levensechte vormen van leren. Daarbinnen zijn drie globale doelen te onderscheiden namelijk: maatschappelijke participatie, oriëntatie en ontmoeting en specifieke competenties.

Alle geïnterviewde betrokkenen zijn het erover eens dat het welzijnswerk een specifieke inbreng heeft in de Brede School activiteiten. Het welzijnswerk kan meer buurtgericht werken, waardoor het iets toevoegt aan het leren op school. De buurt is de leefwereld van de kinderen daar gebeuren andere dingen dan op school. Hoewel er binnen het onderwijs ook steeds meer gewerkt wordt met andere vormen zoals verhalend ontwerpen; ontwikkelingsgericht en veel zelf ontdekken is een essentieel kenmerk van de Brede School activiteiten dat zij werken in een andere context namelijk op een zo levensechte wijze oefenen met sociale competenties.

Hiermee is de eerste onderzoeksvraag beantwoord. De welzijnsorganisatie DISCK in Rotterdam/Delfshaven biedt activiteiten waarbij getracht wordt zoveel mogelijke elementen van levensecht te bieden met als doel ontmoeting en oriëntatie en maatschappelijk participatie. Voor vier Brede School activiteiten (Dierenmanieren, Van Kunst tot Zelfvertrouwen, Het Kinderpersbureau, en Koken met kinderen) is onderzocht op welke wijze zij deze doelstelling realiseren. Hierbij zijn de volgende vragen onderzocht:

- In hoeverre wordt de globale doelstelling zoals verwoord voor levensecht leren gerealiseerd in de doelstellingen van de Brede School activiteiten?
- Welke activiteiten worden in het kader van de Brede School verricht om deze doelstellingen te realiseren?

De conclusies in de volgende paragrafen hebben alleen betrekking op de vier onderzochte activiteiten die DISCK aanbiedt in het kader van de Brede School.

5.2 Op welke wijze worden de doelen met betrekking tot levensecht leren in de activiteiten gerealiseerd?

De meerwaarde en de specifieke inbreng van het welzijnswerk wat betreft de Brede School activiteiten is enerzijds het levensechte leren en anderzijds het

buurtgerichte van de activiteiten. In alle activiteiten van de Brede School zijn deze elementen terug te vinden. Soms betreft het vooral het product zoals bij de activiteit Koken met kinderen of Kinderpersbureau, waar de kinderen iets maken waaraan anderen iets aan hebben, namelijk een maaltijd of een artikel in de wijkkrant. Soms betreft het het bieden van de mogelijkheid voor kinderen om zich te oriënteren op nieuwe situaties of het ontmoeten van mensen uit de buurt. Opvallend is dat in de activiteiten de kinderen op verschillende aspecten aangesproken worden. Ze krijgen bepaalde kennis aangereikt, daarnaast oefenen ze met bepaalde vaardigheden en tenslotte oefenen ze ook met gedrag. Binnen de activiteiten is veel aandacht voor houdingsaspecten, hoe gaan de kinderen met elkaar, maar ook naar anderen om. Zo leren ze op een respectvolle manier mensen te benaderen voor een interview, maar ook hoe ga je met dieren om, hoe geef je elkaar opbouwende kritiek. Daarnaast is in alle activiteiten aandacht voor samenwerking. Kinderen leren dus naast technische vaardigheden ook allerlei sociale competenties. Competenties zijn immers een combinatie van kennis, vaardigheden en gedrag.

Hoewel in alle activiteiten wel elementen van levensecht leren zitten is zou er wel nagedacht kunnen worden hoe dit verder uitgebouwd kan worden. Een voorbeeld is bijvoorbeeld de nieuwe activiteit Dierenmanieren, waar meer gedaan zou kunnen worden met de kinderboerderij. Ook zou er iemand uitgenodigd kunnen worden die iets verteld, zoals een dierenarts of iemand van een dierenzaak. Zoals wel bij Van Kunst tot Zelfvertrouwen gebeurt, waar een echte professional komt om met de kinderen een toneelstukje te maken en met ze te oefenen. De kinderen gaan het toneelstuk ook in een echt theater opvoeren voor de ouders. Ook de activiteit koken met kinderen zou meer mogelijkheden kunnen bieden, bijvoorbeeld door het uitnodigen van een echte kok of een bezoek aan een keuken in een echt restaurant. Dit soort levensechte elementen vragen wel meer begeleiding en tijd, niet alleen wat betreft de voorbereiding maar ook in de uitvoering. Er moet telkens een afweging gemaakt worden tussen de middelen en mogelijkheden. Bijzonder aan de Brede School activiteiten is dat kinderen kunnen leren door middel van andere rollen in de samenleving dan leerling zijn. In een activiteit zoals het Kinderpersbureau zijn de kinderen journalist, fotograaf en editor. Ook bij het koken vervullen de kinderen verschillende rollen, zoals de chef-kok zijn, of dat zij een maaltijd hebben gekookt voor hun ouders.

5.3 Worden de gestelde subdoelen gerealiseerd in de activiteiten?

Wat betreft de doelen die gesteld worden per activiteit kan men concluderen dat de meeste doelen gerealiseerd worden. Het uitgangspunt het vergroten van de ontwikkelingskansen van kinderen wordt op diverse manieren gehaald, namelijk door het vergroten van sociale competentie van de kinderen. Sociale competentie wordt gedefinieerd in het gemeentelijke beleid als het geheel van kennis, vaardigheden en handelingen met betrekking tot het eigen sociaal functioneren, de interactie met anderen en de invloed daarvan op de inrichting van de samenleving. Ook in de activiteiten van de Brede School worden het accent gelegd op 'zelfontplooiing', 'sociale competentie' en 'sociale binding'. De activiteit Koken met kinderen is geen kookles, maar het koken wordt als een leuk en leerzaam middel gebruikt om kinderen te leren samenwerken en omgaan met verantwoordelijke taken.

Wat opvalt is echter dat men de doelen nog meer zou kunnen concretiseren, waardoor de doelen makkelijker omgezet kunnen worden in concrete handelings-situaties. Nu lijken de doelen soms tijdens de activiteit naar de achtergrond te verdwijnen en het middel (het toneelstukje of de maaltijd) het doel te worden.

Terwijl uit de observaties blijkt dat de kinderen bepaalde competenties al doende leren door de verschillende rollen en taken die ze hebben of door met iets bezig te zijn. Bij het toneelspelen moeten de kinderen leren om op elkaar in te spelen, zeker als het gaat om improviseren. Daarnaast leren de kinderen om elkaar kritiek te geven, door middel van suggesties ten aanzien van het toneelspel te geven. De kinderen moeten bij het Kinderpersbureau nadenken over hoe ze iets aanpakken en hoe ze het willen gaan uitvoeren. Dat vergt veel plannen en samenwerking omdat taken verdeeld moeten worden.

Uit de observaties blijkt dat er in de activiteiten de kinderen met allerlei competenties aan de gang zijn, zonder dat de kinderen daadwerkelijk het gevoel hebben deze vaardigheden te moeten leren.

5.4 Leidt de inhoudelijke opbouw en begeleiding tot het bereiken van gestelde doelen?

De opbouw van de activiteiten is gerelateerd aan de gestelde doelen. De activiteiten zijn zeer uitgebalanceerd wat betreft het langzaam toewerken naar de gestelde doelen.

De rol van de begeleiders is vooral gericht op het stimuleren van de kinderen om zelf dingen te laten ontdekken. De begeleiders proberen de kinderen telkens te stimuleren en gebruik te maken van de kennis die ze al hebben. Dit gebeurt vooral door vragenderwijs aan de kinderen allerlei vragen te stellen.

Dat geeft soms wat spanning omdat de kinderen ook veel structuur nodig hebben. Soms is de bezigheid wat te hoog gegrepen, zoals sommige recepten of het maken van een artikel. De kinderen worden dan snel afgeleid en hebben de neiging om met elkaar andere dingen te gaan doen. De begeleiding lijkt nu eerder te kiezen voor de kinderen hun gang te laten gaan, terwijl er een balans gezocht moet worden tussen te streng en sturend en te vrijblijvend. Dilemma is dat de kinderen deze activiteit in hun vrije tijd doen en de scholen vooral van de activiteit verwachten dat het leuk is. De kinderwerkers hanteren ook als uitgangspunt hanteren dat het leuk moet zijn, omdat zij weten dat het helpt om je doelen te bereiken als het in een leuke ontspannen sfeer gebeurt. Structuur bieden betekent echter niet dat het niet leuk hoeft te zijn. Vanuit het kinderwerk zou nagedacht kunnen worden welk sturingsmodel voor hun activiteiten geschikt is.

5.5 De betrokkenheid van de kinderen en hun waardering

Er is veel ruimte in de activiteit voor de inbreng van de kinderen. Het programma staat in principe vast maar de kinderen hebben veel exploratieruimte binnen de vastgestelde taken. Opvallend is dat de begeleiding de inbreng van kinderen heel serieus neemt. Voorstellen vanuit de kinderen voor een spelletje of een toneelspel worden veelal gehonoreerd en uitgevoerd, ook als het niet altijd te maken heeft met het onderwerp.

Binnen alle activiteiten is er ruimte voor de kinderen om over die zaken mee te denken en te beslissen waar dat mogelijk is. Zo bepalen de kinderen bij het koken wat er gemaakt gaat worden. Bedenken de kinderen bij het Kinderpersbureau het onderwerp en wie geïnterviewd gaat worden. Maken de kinderen bij Van Kunst tot Zelfvertrouwen hun eigen toneelstuk. Bij het Kinderpersbureau bepalen de kinderen zelf hun eigen regels voor de activiteit.

De kinderen waarderen de activiteiten zeer. De kinderen hebben van alles geleerd, waarbij opvalt dat ze ook allerlei zaken noemen zoals die in de doelstellingen genoemd worden. Een uitzondering is het Koken, omdat daar de kinderen het

koken op zich noemen als iets wat ze geleerd hebben. Opvallend is overigens daar waar de volwassenen benadrukken dat het een vrijetijdsbesteding is en dus ook leuk en ontspannen moeten zijn, is een belangrijke reden voor kinderen (naast gezelligheid) dat ze er iets van kunnen leren.

5.6 Welke voorwaarden zijn nodig?

Niet alleen de kinderen waarderen de Brede School activiteiten ook de scholen vinden dat het een bijdrage levert aan de ontwikkeling van kinderen. Dat betekent niet dat de samenwerking vlekkeloos verloopt. Op alle scholen zijn er Brede School coördinatoren waardoor de betrokkenheid bij de Brede School min of meer gedelegeerd is aan hen. De betrokkenheid van de docenten bij de Brede School activiteiten is niet vanzelfsprekend. Zij vervullen wel een duidelijke rol in het stimuleren van de kinderen om deel te nemen aan de Brede School activiteiten. Door de respondenten worden ook een aantal knelpunten gesignaleerd die meer te maken hebben met de organisatorische voorwaarden van de Brede School in het algemeen. Het betreft de afstemming met andere initiatieven zowel binnen de school als met andere aanbieders van Brede School activiteiten. Binnen de Brede School activiteiten zijn er verschillende aanbieders. Daarnaast ontwikkelen de scholen een eigen aanbod. Waar het aan ontbreekt is de dat iemand de regie voert ten aanzien van de afstemming van al deze activiteiten. Het welzijnswerk wil graag meer sturingsmogelijkheden als het gaat om de inhoud van het aanbod.

Bijlage

Geïnterviewde respondenten

GertJan ten Thije	Leidinggevend jeugd DISCK
Liesbeth Taapken	Wijkcoördinator
Irene Prins	Procesbegeleidster OKZ van de Meeuw is geïnterviewd namens de deelgemeente.
Yvette Waterval	Kinderwerkster DISCK
Hannie Bierens	Kinderwerkster DISCK
Gaby Jense	Kinderwerkster DISCK
Adri Hileman	Brede School coördinator Duo 2002 dependance Kasteel
Sali Djokarso	Brede School coördinator Duo 2002 dependance Starrenburg
Arwen van Schendelen	Brede School coördinator De Krof
Saskia van de Bosche	Brede School coördinator De Boog

Betrokken actoren overleg Brede School

Nan van der Storm,	DSO Rotterdam
Gertjan ten Thije	Leidinggevend jeugd DISCK
Liesbeth Taapken	Wijkcoördinator
Saskia Bischof	Directrice Duo 2002
Rien van Genderen	De Meeuw

Colofon

opdrachtgever	NIZW
financier	DSO Rotterdam
auteur	Dr. M. Steketee
omslag	Korteweg Communicatie, Eindhoven
basisontwerp binnenwerk	Gerda Mulder BNO, Oosterbeek
opmaak	Jenny de Klein
uitgave	Verwey-Jonker Instituut, programma Jeugd en opvoeding, working paper 21 , januari 2005

De publicatie

Het rapport '*De betekenis en bijdrage van het welzijnswerk binnen de Brede School Rotterdam/Delfshaven*' is te downloaden als PDF-file van www.verwey-jonker.nl, Publicaties, Programma III Jeugd en opvoeding, 2005.

ISBN 90-5830-1699

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2005